

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ ТА АРХЕОЛОГІЇ

До захисту допустити:
завідувач кафедри

_____ Володимир РОМАНЦОВ
(підпис)

«19» грудня 2023 р.

«СТАНОВЛЕННЯ ФІНЛЯНДСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В 1917–1940 рр.»

Кваліфікаційна робота
здобувача другого (магістерського)
рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми «Історія»
Малишева Віталія Олеговича
Науковий керівник:
Коробка В.М., к.і.н., доцент кафедри
історії та археології
Чарських І.Ю., к.і.н., доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин і
зовнішньої політики Донецького
національного університету імені Василя
Стуса (м. Вінниця)

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____
Секретар ЕК _____
« ____ » _____ 20__ р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	6
1.1. Стан наукового вивчення проблеми	6
1.2. Джерельна база та методологія дослідження.....	13
Висновки до розділу 1	23
РОЗДІЛ 2. УТВОРЕННЯ ФІНЛЯНДСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ	25
2.1. Громадянська війна.....	25
2.2. Боротьба монархістів та республіканців	35
Висновки до розділу 2	44
РОЗДІЛ 3. РОЗБУДОВА ФІНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ 1920–1940 рр.	46
3.1. Політико-економічна ситуація 1920–1932 рр.	46
3.2. Фінляндська республіка в період загострення міжнародних відносин 1933–1939 рр. та «Зимова війна»	59
Висновки до розділу 3	66
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73

ВСТУП

Актуальність теми полягає в тому, що процес становлення Фінляндської республіки є яскравим прикладом тривалості державотворчих процесів при становленні незалежних демократичних держав, періоду початку-середини ХХ ст. Початкові рішення прийняті від проголошення незалежності Фінляндії в грудні 1917 р., справили значний вплив на подальшу історію країни. Сама тематика є малодослідженою в українській історичній науці, при тому містить значний потенціал для порівняльних досліджень українського та фінського державотворення.

Розробка зазначеної наукової проблеми дає можливість проаналізувати вплив розбудови Фінляндії як демократичної республіки, що стало ключовим моментом в історії фінської державності. Саме обрання парламентсько-демократичного курсу державного розвитку стало ключовим чинником, що дозволив фінському суспільству пройти через буремні періоди громадянської війни 1918 р., економічної кризи 1929–1933 рр., та советсько-фінської війни 1939–1940 рр.

Все це налаштовує на зосереджений розгляд суспільно-політичних процесів створення, інституційного укріплення та сталого розвитку фінської держави. Саме в обраний для дослідження період, фінським народом, у ході тривалої боротьби було обрано республіканську парламентсько-демократичну форму державного розвитку. Якраз у цей час закладались підвалини сучасної Фінляндії, яка на початок ХХІ ст. здобула провідні позиції у світі за рядом напрямів соціального розвитку та була визнана найбільш вільною країною світу за показниками громадянських і політичних свобод.

Об'єктом дослідження є фінське державотворення як специфічний політичний процес створення, інституційної консолідації, стабілізації та сталого розвитку Фінляндської Республіки.

Предметом дослідження є становлення Фінляндської Республіки в 1917–1940 рр.

Метою дослідження полягає у розгляді процесу становлення Фінляндської Республіки в 1917–1940 рр. Для досягнення поставленої мети необхідно було розв’язати такі **дослідницькі завдання**:

- з’ясувати стан наукової розробки проблеми фінляндського державотворення в 1917–1940 рр.;
- виявити, вивчити, систематизувати джерела з історії становлення Фінляндської республіки у зазначений період;
- розглянути передумови громадянської війни 1918 р. як ключової для подальшого державотворення фінського народу події;
- визначити внутрішні та зовнішньополітичні фактори, що вплинули на боротьбу між монархістами та республіканцями в ході вибору форми державного правління для Фінської держави;
- розкрити особливості розбудови Фінляндської республіки у 1920–1940 рр.;
- дослідити вплив політико-економічної ситуації періоду 1920–1940 рр. на процес розвитку фінських державних інституцій;
- охарактеризувати стан Фінляндської республіки у час загострення міжнародних відносин 1933–1939 рр.;
- проаналізувати вплив советсько-фінської війни 1939–1940 рр. на стан державного розвитку Фінляндської республіки.

Хронологічні межі кваліфікаційної роботи дослідження охоплює період від першого десятиліття ХХ ст., до початку 40-х рр. ХХ ст. Нижньою межею є 6 грудня 1917 р. – проголошення незалежності Фінляндії, початок дискусії щодо остаточного розв’язання питання форми державного устрою. Верхньою межею є 12 березня 1940 р. – завершення советсько-фінської «Зимової» війни 1939–1940 рр. – часу кардинального випробування для країни в цілому і для її демократичних інституцій.

Географічні межі роботи визначені відповідно до тогочасного адміністративно-територіального поділу Фінляндії на 1917–1940 рр.

Наукова новизна одержаних у процесі вивчення теми результатів зумовлена сукупністю поставлених завдань. Праця є одною з перших комплексних досліджень фінського державотворення 1917–1940 рр. в українській історіографії. До наукового обігу введено нові джерела з теми, а саме матеріали американської преси, яка активно висвітлювала події розвитку Фінляндської республіки від проголошення незалежності в грудні 1917 р., до подій «Зимової» війни 1917–1940 рр.

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати кваліфікаційної роботи можуть бути використані у подальших дослідженнях з відповідної проблематики. Висновки стануть у нагоді для написання узагальнюючих праць з всесвітньої історії. Їх можна використовувати при викладанні окремих навчальних курсів для здобувачів вищої освіти спеціальностей «Історія та археологія» та «Середня освіта. Історія». Водночас основні положення та фактологію кваліфікаційної роботи можна застосовувати при викладанні курсу «Всесвітньої історії» та для позакласної роботи з історії у закладах загальної середньої освіти.

Апробація результатів дослідження. Окремі аспекти дослідження та висновки отримали апробацію під час Декади студентської науки 2023 у вигляді доповіді та публікації тез на тему «Політична боротьба навколо форми державного правління в Фінляндії 1917–1919 рр.». Окрім того, результати наукового пошуку були представлені на V Міжнародній науковій конференції студентів і молодих вчених «Травневі студії 2023: історія та міжнародні відносини в інформаційному протистоянні (доповідь та публікація тез – «Становлення головних ідей фінського державотворення (1917–1939 рр.)»). На Всеукраїнській науково-практичній конференції «Україна в світовому історичному просторі» (Київ, 15.11.2023) здобувачем було виголошено доповідь «Виклики для фінської демократії в 30-ті рр. XX ст.»

Структура роботи. підпорядкована меті та основним завданням. Дослідження складається зі вступу, 3 розділів, 6 підрозділів, висновків та списку використаних джерел, загалом 94 позиції.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан наукового вивчення проблеми

Початок дослідження процесу становлення та розвитку Фінської республіки можна віднести ще до перших років становлення Фінляндії як незалежної держави. Інтерес до питання фінського державотворення на цьому етапі проявляли декілька основних течій: фінські «червоні», російська «біла еміграція» та науковці країн Антанти.

Першими політичні події в країні та питання державного устрою почали розглядати саме прихильники «червоної» Фінляндії, які зазнали поразки у громадянській війні. Головний акцент, що мав пропагандистський характер, в цих працях робився на те, що Фінляндія ще в 1918 р. під час спроби фінських комуністів захопити владу насильним шляхом, була проголошена «соціалістичною республікою», проти якої виступили «буржуазно-націоналістичні» сили що підтримували монархічний устрій. Однією з перших подібних пропагандивних акцій фінських «червоних» була збірка статей «Финляндская революция» (Москва, 1920 р.). У ній активні учасники агітатори та ідеологи лівого фінського соціал-демократичного руху, а також представники фінської «червоної гвардії» – О. Куусінен, І. Сирола, К. Манер та інші – висвітлювали події громадянської війни з засад комуністичної та більшовицької ідеології. Громадянський конфлікт характеризувався як «революцію робітничого класу», що мала на меті розбудову Фінляндії як соціалістичної республіки, на противагу «монархічного проєкту» «буржуазного» уряду Свінхвуда [79].

Висвітлення ранніх етапів процесу становлення та розбудови фінської державності, загальну характеристику стану країни та аналіз зовнішньополітичних чинників впливу на питання державного устрою в 1918 р. здійснено в праці С. Леутивуса [80].

Російська «біла» еміграція, зі свого боку, також зверталася до вивчення тематики фінського державотворення, однак, виключно в контексті дослідження питання як Фінляндії вдалося вистояти під внутрішнім та зовнішнім натиском більшовицької загрози. Саме в контексті дослідження цього питання була написана монографія Е. Валя. Написана значно пізніше завершення подій громадянської війни в Фінляндії у 1936 році, саме дослідження було сконцентровано саме на аналізі подій війни [68].

До «білої» російської емігрантської історіографії можна віднести доробок Ісака Лівайна. В дослідженні представлено поєднання «білоемігрантського» та західного погляду на становлення фінської держави. Автор характеризує потенціал та можливі проблеми розвитку Фінляндії. А втім, слід зазначити суб'єктивність автора, та проімперську заідеологізованість дослідження, в книзі висувуються такі тези: про «триєдиність» українського, білоруського та російського народів, необхідність надання Росії виходів до Балтійського моря, навіть коштом держав Балтії [29].

На протиположність заідеологізованій історіографії як фінських «червоних», так і російських «білих», що шукали в подіях фінського державотворення причини власних невдач, дослідники країн Антанти намагалися оцінити та досягнути потенціал Фінляндії як незалежної держави, існування якої може мати вплив подальший повоєнний розвиток світу.

Однією з перших праць що ставила за мету передбачити місця потенційних конфліктів у по завершенню Першої Світової війни була, видана у 1918 році, стаття Л. Ларсона. Науковцем була висловлена теза про можливість воєн між Фінляндією та більшовицькою Росією за території Західної та Східної Карелії, Кольського півострова через їх політико-економічну значущість. Водночас указувалось на потенційний конфлікт між Фінляндією та Шведським королівством у вирішенні «Аландського питання», яке мало значний вплив на розвиток фінської зовнішньої політики у перші роки незалежності [34].

Більш розгорнутий, але схожий за своєю метою аналіз потенціальних конфліктних зон був представлений у монографії Л. Стоддарда та Г. Франка, в якій, найбільш вірогідними гіпотетичними агресорами стосовно до Фінляндії названі Росія та Швеція. Виразною рисою дослідження є короткий огляд історико-економічного розвитку країни та представлені «способи вирішення» потенційних конфліктів. Слід зазначити застарілий і ненауковий погляд Л. Стоддарда щодо як місіонерської ролі Шведського королівства в історії Фінляндії, так і питання походження певного народу на його розвиток. В дослідженні корінні фінські народи були названі «варварами монгольського походження» [35].

Інтерес для дослідження становить аналітичний підручник виданий на замовлення історичного відділу Міністерства іноземних справ Великобританії, для кращого ознайомлення британської делегації на Паризькій мирній конференції 1919–1920 рр. з історичним контекстом розвитку певних держав, в цьому випадку Фінляндії. Підручник містить в собі як загальну історичну характеристику розвитку країни, так і її демографічний економічний та інші потенціали, що можуть становити інтерес для Великобританії [21].

Тож, на першому етапі розробки проблематики становлення Фінляндської республіки, дослідження провадились здебільшого не фаховими науковцями, а безпосередньо учасниками чи свідками подій, а головний акцент відводився саме подіям громадянської війни 1918 року в Фінляндії, а не усьому процесу державного будівництва загалом.

Проблематика державотворення, розвитку демократичних інституцій та ходу політичних процесів періоду 1917–1939 рр. завжди посідала значне місце в фінській історичній науці, хоча, на певний час ця тематика поступилася дослідженню ролі Фінляндії у подіях Другої Світової війни. Значний доробок фінських істориків присвячений питанням загального державного розвитку Фінляндії в період завершення громадянської війни

1918 р. і до початку Другої Світової війни, хоч глобальні монографічні дослідження процесам політичної розбудови державності є обмеженими.

Узагальнений аналіз політичного розвитку Фінляндії присутній в працях з історії Фінляндії Х. Мейнандера [84], О. Юссіла, С. Гентіля, Ю. Неваківі [94] та М. Клінге [74]. Об'єднуючим фактором цих досліджень є окремий розгляд дискусії про майбутній державний устрій країни у 1917–1919 рр. як частину та спадщину громадянської війни 1918 р. В працях висвітлено важливість процесу розбудови демократичних інституцій Фінляндії у наступні роки що дозволило подолати роздробленість в фінському суспільстві що виникла по завершенню громадянської війни, але висновки з цього питання надано у доволі стислій формі.

На сучасному етапі в історіографії становлення Фінляндської республіки популярність почали набирати конкретно-проблематичні та порівняльні праці. Проблематиці стану демократичних інституцій Фінляндської республіки загалом, та у роки перед «Зимовою» війною зокрема присвячені статі П. Іхалайнена [30], Д. Курумакі [33], Д. Раніно-Немі [43]. В статтях проаналізовано як загальний стан демократичної системи Фінляндії, так і можливості фінської демократії переживати кризи.

Дослідження соціально-економічного аспекту розвитку Фінляндської республіки представлено у працях Н. Джесен-Еріксона [31], Н. Міхейсена та Е. Кусіма [38]. Дослідники наголошують що саме економічний розвиток Фінляндії у наприкінці ХІХ ст. на початку ХХ ст. став підґрунтям формування бази подальших державотворчих процесів, проте вони не мали однорідний характер, мали як позитивні, так і негативні наслідки.

Кращому розумінню положенню Фінської держави у роки Економічної кризи 1929-1933 рр. сприяє монографія Т. Мулунтауса. Дані економічного стану Фінляндії та Естонії в зазначений проміжок часу надають змогу, опосередковано оцінити стан загальнодержавного розвитку країн [40].

У статі П. Персонена та О. Ріхінена проводиться подальша паралель між державним розвитком та соціальною складовою державної політики в

Фінляндії. Дослідники зазначили надзвичайну важливість соціальної складової на державотворчі процеси в Фінляндії, розвиток її демократичних інституцій [42].

Розгляду подій Советсько-фінської війни 1939–1940 рр. присвячений доробок Е. Енгла, Л. Пананена. Особливістю праці, що виділяє її на фоні інших, є розгляд подій «Зимової війни» з точки зору пересічної людини, її морального стану у ці часи [93].

Проблематика огляду державного розвитку Фінляндської республіки період в 1917–1939 рр. була продовжена англійською та американською історіографією, зокрема спеціалістами з історії Північної Європи у 80–90-х рр. та продовжує фігурувати й нині.

Американським істориком Р. Алапуро було проаналізовано роль питання подальшої форми державного правління як головного чинника громадянської війни в Фінляндії, надано характеристику взаємодії різних фінських політичних партій між собою та з зовнішніми силами [2]. Інтерес для аналізу проблематики теми дослідження становить монографія Е. Аптона, її особливістю є розгляд подій 1917–1918 рр. як цільного процесу в становленні фінської державності. Дослідник вважає що громадянська війна 1918 р., була наслідком невирішеності питання державного устрою що постало після проголошення незалежності [65]. Попри свою значущість, слід зазначити що ці дослідження знаходились під впливом ліворадикальних ідей, що осідали в деяких наукових інституціях США та Великобританії, а тому відношення до подій громадянської війни 1918 р. в Фінляндії у цих працях може бути упереджене.

На інтерес американського наукового товариства та уряду Сполучених Штатів до історії Фінської державності вказує дослідження Е. Солстена та С. Медіц, проведене для Міністерства армії США. Акцент в дослідженні зроблено на ключових для фінського державотворення подіях, проаналізовано які точки дотику мають Сполучені Штати та Фінляндія в історії державності [11].

Узагальнений аналіз історичного розвитку Фінляндії представлений у праці Д. Кірбі. В цьому дослідженні, хоч і опосередковано в контексті глобальної тематики історії Фінляндії було проаналізовано наслідки громадянської війни саме для фінського суспільства, а також визначено етапи та вплив розбудови демократичних інституцій в країні [32].

Питанню найбільш негативних сторін що постали для Фінляндії після проголошення незалежності та завершення громадянської війни присвячена стаття Т. Белкеліса. В дослідженні проаналізовано та надано порівняльний аналіз наслідкам екстремальної політичної що перейшли у насилля боротьби в країнах Балтії та Фінляндії, визначено їх причини та наслідки [3].

Панівному в перші роки незалежності Фінляндії «Аландському питанні» присвячена праця Р. Таухтенгахена. В роботі визначена роль Аландських островів як у внутрішній політиці Фінляндії, так і впливу цього дипломатичного питання на розвиток Фінляндської республіки [62].

Інтерес для дослідження в контексті аналізу розвитку демократичних інституцій Фінляндії становить стаття А. Сіарофа. В якій науковцем були визначені причини того що фінська демократія, хоч і під значним тиском, вистояла у міжвоєнний період, коли естонські державні інституції були «зламани» авторитарними тенденціями у владі та суспільстві країни [47].

Проблематика дослідження процесу фінського державотворення є відносно, хоч і не зовсім новою для української історіографії. Особливої популярності в українській історичній науці праці що стосуються становлення Фінської республіки набувають з 2010-х рр. Головний акцент в дослідженнях вітчизняних науковців зроблений на порівняльному аналізі подій Української революції 1917–1921 рр. та фінської боротьби за незалежність на початку ХХ ст.

Так, в статті В. Пилипенко, надається аналіз україно-фінських відносин у період державотворчих процесів для обох країн. Саме дослідження побудоване на аналізі статті фінського громадсько-політичного діяча та дипломата Г. Гуммеруса «Самостійна Фінляндія» [90].

Широкому спектру питань що підпадають під вивчення процесу становлення Фінляндської республіки у 1917–1939 рр. присвячені наукові пошуки Д. Ковальова [75; 76; 77; 78]. В зазначених статтях розглянуті питання від передумов фінського державотворення, руху «активізму», ролі Німецької імперії в державному розвитку Фінляндії, наслідкам боротьби Фінляндії проти більшовизму, а також ролі крайніх правих політичних сил – фінських фашистів, в процесі політичного становлення Фінляндської республіки.

Проблематиці впливу зовнішньо та внутрішньополітичних процесів у Фінляндії присвячений доробок Г. Невинної [85; 86, 89]. Зазначені питання були повніше розкриті у монографічній праці дослідниці, в якій було визначено характер і роль німецько-фінських політичних взаємин, їх вплив як на фінське державотворення загалом, так і на внутрішні для країни зміни зокрема [88].

Питанню ролі національної еліти у виборі та розвитку державного устрою в Україні та Фінляндії присвячена праця Г. Папакіна, в якій науковцем проводиться порівняльний аналіз діяльності та ролі політичних еліт країн в державотворчих процесах [90]. Схожий аналіз розвитку національної еліти України та Фінляндії надається в історико-публіцистичній монографії Д. Шурхало, в якій окрім розвитку та діяльності зазначених особистостей, посередньо визначено роль зовнішньополітичного фактору в цьому питанні [93].

Таким чином, історіографія, представлена в дослідженні умовно поділена за хронологічним принципом – від найбільш давніх робіт, до найбільш сучасних, та національним – роботи сучасників становлення фінської державності, сучасна фінська історіографія, іноземна історіографія представлена переважно роботами американських науковців та українськими дослідниками.

1.2. Джерельна база та методологія дослідження

Джерельний корпус кваліфікаційної роботи становлять опубліковані матеріали. Для їх розгляду використано класифікацію за видовою ознакою: 1) актові джерела; 2) міждержавні угоди; 3) преса; 4) матеріали особового походження.

Основний різновид актових джерел, що застосовувались у роботі, – законодавчі: проекти законів фінського уряду, закони конституційного характеру що складали основу конституційного законодавства Фінляндської республіки у 1917–1940 рр. До основного виду міждержавних угод відносяться, – двосторонні договори укладені між Фінською державою та Німецькою імперією, Сполученими Штатами Америки та Советським союзом у період 1917–1940 рр. Преса представлена повідомленнями – Американських, Фінських, Швецьких та Норвезьких газет про події фінського державотворення в зазначений у дослідженні період. Основним різновидом матеріалів особового походження – мемуари провідних діячів Фінляндської республіки, генерала Карла Густава Маннергейма та міністра закордонних справ часів «Зимової» війни 1939–1940 рр. Вайньо Таннера.

Найбільшою групою джерел представлених у дослідженні є преса Сполучених Штатів Америки, Фінляндії та ССРСР, а також проліві політичні видання інших держав – Швеції та Норвегії. Їх умовно можна поділити на три групи: такі що висвітлюють події 1917–1919 рр., такі що присвячені ходу советсько-фінських війн початку 20-х років ХХ ст., фінсько-більшовицьким взаєминам того періоду, зокрема економіко-політичного стану держави в перші роки незалежності, та такі що присвячені подіям 30-х років у внутрішньому та зовнішньополітичному житті Фінляндії.

Для преси США першої групи провідними темами в цей час є аналіз потенціалу Фінської держави як незалежної країни, а також загрози як потенційного супротивника, через те що Фінляндія знаходилась певний час під впливом Німецької імперії, американські газети того часу, починають

висвітлювати події фінсько-більшовицьких відносин та перших війн між Фінляндією та советською Росією – «Finland the hermit nation of Europe», «Finland to start war on Allies», «Finland, a vassal hohenzollern», «Finland is content to Hold borders» [10; 13; 15; 16; 18; 19; 20; 26; 27]. Зі свого боку Фінська преса зосереджені саме на внутрішньому житті держави, а саме – дискусії про питання державного устрою. Так в номері газети «Helsingin Sanomat» («Новини Гельсінкі») від 14 травня 1918 року було опубліковано статтю «To the citizens of Finland» [57] (До громадян Фінляндії) – в якій представники промонархічних партій лобювали введення саме монархії, як майбутнього устрою Фінляндії. В номері від 27 травня 1918 року у тій же газеті було опубліковано іншу заяву «To the citizens of Finland» [58] – представників республіканців, саме звернення було побудовано як відповідь на монархічну статтю та заклик до народу Фінляндії підтримати ідею Фінляндської республіки.

В пролівих виданнях цієї групи, наприкінці 1917 р. на початку 1918 р. виходили праці, спрямовані на підтримку фінської соціал-демократичної партії та її радикалізованого пробільшовицького блоку – «Declaration of principles of the Finnish Communist Party», «Finnish social democrats-Lenin-Stalin» [9; 25]. Зазначені статі надають змогу осягнути рівень політичного втручання російських більшовиків, які були однією стороною що напяму сприяла початку громадянської війни в Фінляндії, як проксі засобу становлення власного лояльного уряду, чи поглинання країни у майбутньому.

Для другої групи преси США характерне продовження висвітлення тематики советсько-фінських війн, дипломатичної ситуації у якій опинилася Фінляндська республіка у перші роки незалежності, а також соціально-економічний розвиток країни – «Bolshevik-finn situation acute», «Bolshiviki warns finish government», «Everybody works in state of Finland», «Finland's birthday», «Lack of snow cuts Finland's resources» [4; 5; 6; 12; 22; 36; 45; 46; 50; 63; 66]. Хоч зазначені журналістські праці й мали доволі загальний характер, вони вказують, по-перше, на певний світовий інтерес до молоді республіки

яка продовжувала боротьбу з нападками більшовизму, по-друге, допомагають краще оцінити зовнішньополітичну ситуацію для Фінської держави.

Для третьої групи преси характерним є акцент на двох ключових подіях для фінської державності в 1930-х рр. – Заколоті в Мянсяля 1932 р. організованого фінським вкрайправим рухом Лапуа, подіям советсько-фінської війни 1939–1940 рр. Так, пресою Сполучених Штатів Америки були висвітлені всі ключові моменти заколоту 1932 р. – його початок, заявлені причини та мета повстання, його завершення та наслідки – «Finland in the throes of very bad revolution», «Finland takes strong action to halt revolt», «Finnish army blocks march of fascisti», «Rebellion in Finland said now broken» [14; 17, 24, 44, 64]. Американські газети дуже серйозно оцінювали саму спробу заколоту, прирівнюючи її до «маршу на Рим» італійських фашистів в 1922 р., аналізуючи статті, можна додати що громадська підтримка американців, була на боці легітимного демократичного уряду Фінляндії.

Події «Зимової війни» також активно висвітлювалися американською пресою від самого початку дипломатичних нападів СРСР до відкритого радянського нападу, статті того часу надають можливість краще визначити міжнародне положення Фінляндії на момент війни, хід бойових дій і значення успіху фінської армії в обороні, а також той ризик, що постав для самої ідеї фінської державності – «Finland's resistance to Soviet raise belief nation may have secret guarantees of aid», «Soviet Newspaper's attack upon finnish may disrupt parley», «The world keeps getting messier», «Thousands of soviets die in the cold» [23; 48; 55; 56].

Для виявлення реальних мотивів радянського тоталітарного режиму стосовно Фінляндії важливим джерелом є випуск газети «Правда» – «Шут гороховый на посту премьер-министра» («Buffoon Holding the Post of Prime Minister») [7]. Окрім відкритого та вульгарного нападу на фінського прем'єр-міністра Каяндера, сама стаття була опублікована за декілька днів до початку Советсько-фінської війни 1939–1940 рр. що каже про те, що вона містила в собі головні ідеологічні засади якими Советський Союз намагався прикрити свій

напад. Розумінню основ початку державотворчих процесів у Фінляндії сприяють «Манифест об утверждении конституции Великого Княжества Финляндского и о применении её в полном объеме от 20 марта 1917 года» [82], за яким Тимчасовим урядом було повернуто всі конституційні права Фінському Сенату, що стало подальшою основою для «політичних маневрів» в питанні державницького розвитку фінського народу.

Перші спроби державотворення фінського парламенту що проявилися в спробі поширити повноту внутрішньої влади, як розширення автономних прав, на всю територію Фінляндії можна простежити за – «The Law of the Sejm on the Supreme Power in Finland» [51] від 15 липня 1917 р. Реакцію Тимчасового уряду надає «Манифест о роспуске Сейма и производство новых выборов от 18 июля 1917 года» [81]. Важливим джерелом для розгляду саме процесу державотворення фінського народу, розгляду його вищої точки є акт проголошення незалежності Фінляндії – «К народу Финляндии. 4 декабря 1917 года» [73], який став свідченням наростання пікової політичної активності як населення, так і уряду Фінляндії.

Важливим чинником фінського державотворення першого року незалежності є взаємодія з Німецькою імперією у питанні боротьби з загрозою більшовизму. Вивченню цього важливого аспекту фінського державотворення сприяє «Заява Сенату Финляндии за клопотанием министерства внутренних дел» [52]. Документ містить в собі офіційну позицію фінського легітимного уряду щодо боротьби з фінськими та російськими більшовиками, що становлять загрозу існуванню фінській державності, та необхідність взаємодії та сприяння діям військ Німецької імперії з боку фінського населення.

Початкову позицію більшовиків, яка вірогідно мала оманливий характер, щодо фінської державності засвідчують актові матеріали Всеросійського Центрального Виконавчого Комітету та Ради Народних Комісарів, що визнавали та підтверджували незалежність Фінляндії: «Выписка из протокола заседания Центрального Исполнительного Комитета от 22 декабря 1917

года» [69], «В ответ на обращение финляндского правительства, о признании независимости Финляндской Республики. 18 декабря 1917 года» [67].

Для розгляду реального відношення російських більшовиків до фінської державності, ключовими є документи що засвідчували відносини з фінськими «червоними» яких більшовики підбурювали до заколоту проти легітимної влади та активно підтримували під час громадянської війни 1918 р., а саме – «Декларация Совета Народных Уполномоченных Финляндии. 29 января 1918 года» [71], «Договор между Российской и Финляндской Социалистическими Республиками. От 1 марта 1918 года» [72].

Важливою групою джерел що дозволяють оцінити стан розвитку Фінляндії як демократичної парламентської республіки є державні акти, що мали конституційне значення та в поєднанні виконували роль першої Конституції Фінляндії.

Конституційний Акт від 17 липня 1919 р. Сам закон закріплював перемогу як прореспубліканських сил в громадянській війні 1918 р. та післявоєнній політичній дискусії щодо форми державного правління, так і остаточно визначав напрямок розвитку Фінляндії як парламентської-президентської республіки. В зовнішньополітичній сфері Конституційний акт 1919 р. розривав будь-які залишки залежності Фінляндії від колишніх Російської імперії та Шведського королівства, визначаючи минулі «конституційні акти», у яких Фінляндія визначалася як частина зазначених держав, недійсними [8].

Подальший демократичний розвиток Фінляндської республіки можна простежити за законами що мали конституційний характер і були прийняті після самого Конституційного акту 1919 р., а саме: Закон про Відповідальність міністрів 1922 р., про Високий суд імпічменту 1922 р. та, Парламентський акт 1928 р. Зазначені закони були направлені на розширення демократичних інституцій в Фінляндській республіці – надаючи уряду легітимний внутрішній спосіб боротьби зі зловживанням та корупцією у владі – імпічмент, а також

розширюючи як права, так і відповідальність фінських парламентарів та урядовців [1; 39, 41].

Джерела дипломатичного походження мають велике значення для дослідження, через те, що міжнародна політика і міждержавні стосунки є ключовою частиною державотворення для будь-якої країни.

Одним з перших міжнародних договорів, що був прийнятий у часи коли питання форми фінської державності не було остаточно вирішено – був договір про мир між Німецькою імперією та Фінляндією 1918 р. [61]. Договір цікавий для дослідження тим, що таким чином Фінляндія встановлювала відносини з однією з «великих держав» того часу, а отже, отримувала часткове визнання як незалежна держава, цей договір також заклав підвалини подальшої німецько-фінської взаємодії у питанні військової кооперації проти сил «червоної» Фінляндії, однак, цим же договором було закладено основу німецького впливу на вибір форми державності в Фінляндії у перший рік незалежності.

Важливою віхою для зовнішньополітичного розвитку Фінляндії було становлення та покращення взаємовідносин зі Сполученими Штатами Америки. Вивченню цього аспекту фінської дипломатії, що мав вплив на розвиток фінської державності, сприяють Договір про примирення між Сполученими Штатами та Фінляндією від 7 червня 1928 р. та Договір про дружбу, торгівлю, та консульські права між Сполученими Штатами Америки та Фінляндією від 13 лютого 1934 р. [59; 60]. Обидва договори сприяли покращенню американо-фінських відносин, економічному розвитку держав, але головним моментом для Фінляндської республіки був сам факт встановлення доволі теплих відносин зі США, як держави що була символом демократичного розвитку та чий політичний авторитет і значення постійно збільшувалися, особливо у роки після завершення Першої Світової війни.

Іншим здобутком фінської дипломатії 30-х років ХХ ст. став Советсько-фінський договір про ненапад від 21 січня 1932 р. [54] Який на короткий проміжок часу посприяв певному потеплінню в відносинах між ССРСР та

Фінляндією. Проте, попри своє значення у питанні взаємовідносин між двома державами, сам договір не вплинув на приховані мотиви кремлівської влади – бажання загарбання підкорення Фінляндії. Надалі договір було розірвано Советським Союзом у 1939 р. за звинуваченням Фінляндії «в агресивних та недружніх діях», після чого з порушенням як умов двостороннього, так і міжнародних договорів, без оголошення війни, советський тоталітарний режим розпочав війну проти Фінляндської республіки.

Загострення советсько-фінських політичних відносин можна простежити за Меморандумом уряду ССРСР уряду Фінляндії від 14 жовтня 1939 р. [37] Яким, формально, було афішовано советсько-фінські перемовини, які до того відбувалися таємно, і в якому, більшовицькою владою започатковані пропагандистські тези про «безпеку Ленінграду» та необхідність «впевненості в тому, що Фінляндія буде стояти на міцній основі дружніх відносин з ССРСР». Радянською дипломатією ці «мотиви» повторювалися постійно, з кожним разом в більш агресивній формі.

Першою дипломатичною відповіддю Фінляндії на дипломатичні нападки кремлівської влади стала «Заява міністерства іноземних справ Фінляндії від 1 листопада 1939 р.» [53]. В якій, вказувалось на грубі дії Советського Союзу при розгляді питання обміну територій та «закріплення дружніх відносин», в першу чергу, порушення анонімності його розгляду дипломатами. Фінське міністерство виступило з нагадуванням про дію Советсько-фінського договору про ненапад 1932 р., а отже, некоректність тез про «захист інтересів ССРСР у Фінській затоці».

Комплексним джерелом що допомагає в розгляді широкого загалу фінських зовнішньополітичних відносин є «Звернення міністра іноземних справ Фінляндії А. Каяндера від 23 листопада 1939 р.» [49]. Саме звернення допомагає краще осягнути відносини Фінляндії з іноземними державами після проголошення незалежності, так і проаналізувати загрозу, що нависла над фінською державністю у вигляді експансії ССРСР, що було продемонстровано на втраті країнами Прибалтики – Литвою, Латвією та Естонією власного

суверенітету, чому, фінський міністр висловив своє співчуття. Саме звернення після було використано газетою «Правда» в агресивній статі що призивала до військових дій проти Фінляндії «Шут гороховий на посту прем'єр-міністра».

Окремий інтерес при розгляді подій «Зимової війни» 1939–1940 рр. має лист німецького посла в Фінляндії барона Блюхера до статс-секретаря міністерства закордонних справ Третього Райху Е. Вайцеккера від 7 грудня 1939 р. [28]. В якому німецький дипломат вказував на можливість спротиву Фінляндії советській агресії, у часи коли міжнародна спільнота майже не вірила у те, що фінська державність зможе вистояти. Німецьким послом також наголошувалося про особистий інтерес Німеччини до цієї війни, тому що вона напряду шкодить Райху.

Джерела особового походження дають можливість дослідити думки та ставлення активних учасників процесу розбудови фінської державності у 1917–1939 рр. Так, засади фінської державної ідеї можна простежити у праці фінського громадсько-політичного діяча та дипломата Г. Гуммеруса «Україна в переломні часи. Шість місяців на чолі посольства у Києві» [70]. Дипломат порівнюючи події в Україні та Фінляндії розкриває трактування основ формування Фінської держави, її орієнтирів на сучасному для нього етапі.

Найбільш змістовній і багаті мемуари залишив генерал фінської армії К. Г. Манергейм, в спогадах якого описано період громадянської війни, короткочасний період монархії та перші вибори в країні, особливості політичних процесів що відбувалися у 20–30-х роках та стан Фінляндії перед початком Другої Світової війни [83]. При розгляді дипломатичної сторони подій «Зимової війни» для Фінляндії ключовими є спогади міністра закордонних справ Фінляндії В. Таннера «Зимняя война. Дипломатическое противостояние Советского Союза и Финляндии. 1939–1940». Самі спогади насичені інформацією що допомагає осягнути як зовнішню позицію Фінляндської республіки у момент найбільшої загрози її існуванню, так і стану фінських політичних еліт та народу – що згуртувалися з метою захисту держави від наступу советського імперіалізму [91].

Таким чином, корпус віднайдених джерел відзначається достатньою репрезентативністю, інформаційною насиченістю та достовірністю, що надає можливість розв'язати поставлені наукові завдання та сформуванню доволі повне уявлення про становлення Фінляндської Республіки в 1917–1940 рр.

Методологічна база дослідження. Науковий аналіз Становлення Фінляндської республіки періоду 1917–1940 рр. та правдива характеристика ключових для теми наукового дослідження подій здійснювалися на основі застосування системи принципів і методів історичного пізнання. У роботі у якості провідних використано принципи історизму, об'єктивності, системності, всебічності та наступності. Використано наступні методи: історико-типологічний, аналізу й синтезу, класифікації та періодизації, порівняльний, проблемно-хронологічний. Саме ці загальноприйняті в історичній науці положення, стали основою поступового наукового пізнання обраної тематики. Завдяки обраній методології досягнуто найбільш повного виконання поставлених завдань.

Дотримання *принципу історизму* в науковому дослідженні передбачає використання широкої джерельної бази, конкретність у вивченні історичних подій і процесів. Згідно з ним, кожний історичний факт може бути зрозумілим лише у взаємодії з іншими фактами та явищами в їхньому розвитку. В нашому випадку у ролі суб'єкта історичного процесу виступає фінський народ, у процесі розбудови власної незалежної держави.

При вивченні масиву джерел, які висвітлюють особливості становлення Фінляндської республіки, історіографії процесів зародження й розвитку провідних ідей фінського державотворення, проходило з дотриманням *принципу об'єктивності*. Він передбачає пошук об'єктивної інформації та встановлення на її підґрунті вірогідних наукових фактів, а також неупереджене висвітлення та зіставлення різних точок зору з обраної проблематики на основі використання комплексної історіографічної бази дослідження.

Важливим для даного дослідження є *принцип всебічності*, який передбачає виявлення і вивчення максимального кола джерел, аналіз концепцій різних наукових шкіл, всієї розмаїтості ідеологічних напрямів та течій. Завдяки цьому можна простежити внесок кожного покоління науковці, у висвітлення процесу становлення Фінляндської республіки та її провідних ідей у 1917–1940 рр. ХХ ст.

Послідовно розкрити властивості, функції та зміни в об'єкті дослідження у процесі його історичного поступу допомагають конкретні методи історичного пізнання. *Історико-типологічний*, завдяки якому вдалося з'ясувати особливості процесу становлення фінської державності, а також провести узагальнення щодо державних ідей на основі яких постала Фінляндська республіка.

Використання *методів аналізу і синтезу* допомогло простежити основні етапи формування ідеї незалежної держави для фінської нації. Синтез наявної інформації, дає можливість зробити висновки щодо наявних у фінській національній історіографії теоретичних поглядів при визначенні кола проблем з яким зіткнулася Фінська держава в період 1917–1940 рр.

У дослідженні використано *метод класифікації та періодизації*. Класифікація історіографічної інформації, дозволила виявити особливості усього масиву історичної літератури з зазначеної проблематики. Завдяки періодизації, можна простежити етапи формування фінських державних ідей

Порівняльний метод посприяв представити у дослідженні, особливості впливу зовнішньополітичних факторів на ідею фінської державності при взаємодії з різними країнами: Німецькою імперією, Сполученими Штатами Америки, Советським Союзом.

Завдяки *проблемно-хронологічному методу*, в роботі представлено викладення фактичного матеріалу відповідно до структури роботи у хронологічній послідовності, що посприяло виокремленню і дослідженню ключової проблематики.

Висновки до розділу 1

Наукове вивчення проблематики становлення Фінляндської республіки 1917–1940 рр. розпочалося під час подій розбудови фінської державності на початку ХХ ст. Перші роботи з цієї тематики були написані непрофесійними істориками – фінськими «червоними», що намагалися виправдати свою поразку в громадянській війні 1918 р., та діячами російського «білого руху», що навпаки, шукали причини того чому Фінляндія вистояла під більшовицьким натиском.

У фінській історіографії тематика державотворення 1917–1940 рр. було затьмарено дослідженням подій «Зимової» війни 1939–1940 рр., хоча сама проблематика простежується в низці вагомих праць. Загалом, фінські дослідники концентрують увагу на важливих історичних подіях що вплинули на державний розвиток Фінляндської республіки – громадянська війна 1918 р., економічний розвиток 1920-х рр., та советсько-фінська війна 1939–1940 рр. Проте, в контексті великих соціально-економічних подій, малодослідженими залишаються елементи що заклали підвалини фінляндської парламентської-демократії, яка стала залишатися ключовою частиною державного розвитку країни й у наш час.

В українській історіографії питання державотворчих процесів у Фінляндії на початку ХХ ст. є частиною дослідження глобального процесу державного розвитку нових держав що постали по завершенню Першої Світової війни. Самому питанню присвячено ряд монографій та конкретних розвідок саме з цього питання. Проте, особливістю української історіографії можна назвати порівняння державотворчих процесів що відбувалися в Україні та Фінляндії в зазначений період.

Проблематика становлення Фінляндської республіки 1917–1940 рр. має широку джерельну базу, основу якої складають: актові джерела, міждержавні угоди, преса та матеріали особового походження. Найбільшою групою джерел є матеріали преси, в якій висвітлено широкий спектр подій від становлення незалежної Фінляндії у 1917 р. до советсько-фінської війни 1939–

1940 рр. Маючи певний суб'єктивний характер, преса також дозволяє простежити реакцію фінського та американського суспільства на певну історичну подію.

Ключовими видами джерел, що дозволяють простежити розвиток фінського державотворення зазначеного в дослідженні періоду є актові джерела та міждержавні угоди. Так, перші засвідчують еволюцію фінської правової системи від відновлення указом Тимчасового уряду конституційних.

У роботі використано принципи історизму, об'єктивності та системності. При дослідженні становлення Фінляндської республіки у 1917–1940 рр. було застосовано низку загальнонаукових, міждисциплінарних, спеціально-історичних методів, щоб всебічно та комплексно дослідити процес розвитку ідеї фінської державності, визначити ключові етапи державотворення фінського народу.

РОЗДІЛ 2. УТВОРЕННЯ ФІНЛЯНДСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

2.1. Громадянська війна

Аналіз становлення Фінляндської республіки та її подальшу еволюцію слід розпочати з подій що передували та відбулись під час громадянської війни 1918 р. Так, хоч ідея фінської державності існувала та мала розвиток задовго до подій 1917–1918 рр. в історії країни, як частина боротьби за автономні права та окремішність фінського народу часів Швецького королівства та Російської імперії, саме події становлення Фінляндії як незалежної країни та громадянської війни 1918 рр. визначили розвиток фінляндського державотворення на десятиліття вперед.

Головним каталізатором як розвитку фінської державності взагалі, так і подій громадянської війни 1918 р. можна визначити невирішеність питання форми державного правління, яке є ключовим для розвитку кожної незалежної держави.

Початкові зародки внутрішньополітичного протистояння в фінському політикумі простежувалися ще до проголошення незалежності. Вже під час подій Російської революції 1905–1907 рр., формально маючи спільну мету – боротьбу за відновлення та розширення автономних прав Великого князівства Фінляндського, які зазнавали постійних нападів з боку російського царизму фінські соціалісти та представники ліберально-демократичних партій, не маючи довіру один до одного організували мілітаризоване ополчення, яке стало прообразом фінської «червоної гвардії» та охоронного корпусу [94, с. 321].

Після повалення самодержавства в Російській імперії маніфестом Тимчасового уряду від 20 березня 1917 р. «Об утверждении конституции Великого Княжества Финляндского и о применении её в полном объеме», було відновлено всі автономні права Фінляндії та назначено формування нового Сенату [82]. Вже 26 березня 1917 р. за коаліційним принципом було

сформовано новий уряд на основі результатів виборів 1916 р. Місця в Сенаті були рівно розподілені між представниками фінської соціал-демократичної партії та представниками ряду ліберально-демократичних партій, проте соціалісти у ньому займали більш впливові посади. Хоч як і раніше головою Сенату був російський генерал-губернатор, провідна роль у ньому належала заступнику голови, соціал-демократу О. Токою, за ім'ям останнього уряд і отримав свою назву – Сенат Токоя.

Попри відновлення автономії Фінляндії та завершення політики русифікації, фінський народ та його політикум, пройшовши через обмеження та постійний наступ на автономію протягом 1900–1917 рр., не були задоволені відновленням лише старих прав та вимагали гарантій того, що введення таких обмежень ніколи не повториться. Такі гарантії можна було отримати у два способи – проголосити незалежність країни, що було малоімовірно на цьому етапі, фінські соціал-демократи мали непогані відносини з Тимчасовим урядом, останній все ще контролював війська, значна частина з яких знаходилася на території Фінляндії [32, с. 171]. Другий спосіб, який і був обраний – розширення автономії Фінляндії до рівня внутрішньої самостійності, за яким вся повнота влади в країні повинна була передатися фінським органам влади, за російським же залишалось вирішення зовнішньої політики.

Розширення автономії Фінляндії вже на цьому етапі оцінювалось не просто як складова політичної програми представниками обох фракцій Сенату, а як невіддільна частина фінського державотворення. Виходячи з непростих політичних умов, та посилення міжфракційної боротьби кожним політичним блоком було запропоновано власний варіант законопроекту. Фінські соціал-демократами запропонували проєкт, за яким Фінляндія, фактично, отримувала повну внутрішню автономію, натомість питання зовнішньої політики та військові питання залишались під контролем Тимчасового уряду. Натомість ліберально-демократичним блоком було запропоновано більш поміркований законопроект розширення прав Сенату та Парламенту [90, с. 94].

Перший прототип соціал-демократичного закону був запропонований представнику Тимчасового уряду О. Керенському 29 березня 1917 р., на фоні безпорядків що влаштували політизовані частини матросів та солдатів що були досі розквартировані в Фінляндії. Однак, перемовини з цього питання швидко зайшли в глухий кут. Погіршення стосунків з Тимчасовим урядом спонукали фінську соціал-демократичну партію до пошуків союзників. На червневому з'їзді фінські соціалісти проголосили метою партії незалежність Фінляндії та послали делегацію на чолі з Е. Хуттуненом на I Всеросійський з'їзд Рад [2, с. 142]. Більшовики проводили сильну політичну пропагандистську підтримку, але вона не допомогла фінським соціал-демократам, більшість на з'їзді була представлена меншовиками та есерами, для яких ідея незалежності Фінляндії була занадто радикальною. Натомість меншовиками була запропонована резолюція за якою фінський Парламент мав право вирішувати усі питання окрім, військового та зовнішньополітичного, однак останнє слово залишалось за Всеросійськими установчими зборами, а резолюція вважалась лише рекомендацією.

Оцінивши рішення I Всеросійського з'їзду рад, як підтримку розвитку самостійності Фінляндії, соціал-демократами розробили «Закон про вищу владу в Країні» який вони, під схвалення своєї більшості внесли до Парламенту поряд з поміркованою сенатською пропозицією. О. Токой підтримав соціал-демократичний проект, що призвело до нової хвилі посилення протиріч між двома головними парламентськими блоками. Закон було схвалено Сенатом прямо у розпал «Липневої кризи» Тимчасового уряду, що остаточно зруйнувало відносини між російським і фінським урядом [51].

Сенат Токоя було розпущено через підозру підтримки фінськими соціал-демократами російських більшовиків [81]. Були назначені перевибори, перемогу та більшість на яких здобули представники ліберально-демократичних партій. В знак протесту, при підтримці більшовизованої Руської Гельсінської Ради, соціал-демократи вийшли зі складу Сенату. Хоч генерал-губернатор Стахович не був проти участі соціалістів в роботі

парламенту і навіть намагався їх повернути. Проте, СДПФ обрала шлях радикалізованої опозиції.

До перевиборів, діяв Сенат Сеттеля, який складався лише з половини сенаторів поміркованих та консервативних партій, цей уряд взяв своїм курсом виконання плану з розширення автономії Фінляндії запропонований представниками ліберально-демократичного блоку.

Перемовини з цього питання затягувалися, остаточний варіант розширення автономії мав виглядати таким чином: Тимчасовий уряд своїм маніфестом і з деякими застереженнями повинен був передати владу фінляндському Сенату, однак питання зовнішньої політики та військових справ залишалися за російським урядом, положення російських і фінських громадян у Фінляндії повинні були бути зрівняні. Посада генерал-губернатора і його канцелярія скасовувалися. Однак, через затяжний характер перемовин та кризу Тимчасового уряду, посилення впливу більшовиків, фінська делегація з генерал-губернатором Фінляндії прибула до Петрограда, коли Тимчасового уряду вже не існувало.

Захоплення влади більшовиками, поставило хрест на питанні розширення автономії Фінляндії, через те, що більшістю фінських політичних сил що були при владі – більшовики розглядалися як деструктивна та хаотична сила, яка у нелегітимний спосіб узурпувала владу. Загроза подальшого розширення більшовицького заколоту через солдатів та матросів що знаходилися у Фінляндії, стало останнім аргументом для ліберально-демократичних політиків в питанні проголошення незалежності. За пропозицією лідера Сенату П. Свінгувуда, обраного з-поміж демократичних поборників незалежності, Сейм 6 грудня проголосив незалежність Фінляндії [73].

В атмосфері взаємної антипатії між більшовиками та фінськими демократами проходили перемовини щодо визнання державної незалежності Фінляндії, ключову роль у яких відіграли фінські соціал-демократи, які виступали у ролі медіаторів [67; 69]. Російські більшовики, формально визнаючи право Фінляндії на незалежність активно пропагували серед

фінських соціалістів ідею радикальних дій – революції й захоплення влади, без яких, за «соціалістична революція» була б неможлива через спротив «капіталістичних сил всередині» [25].

Уряду Свінгууда, не маючи жодної довіри до російських більшовиків, погодився на перемовини сподіваючись у такий спосіб підтвердити легітимність становлення незалежної Фінляндії, що надало б можливості для подальшої міжнародної діяльності, а отже можливість отримання зброї, провіанту та інших ресурсів, яких у молодій країні було занадто мало.

Ще до проголошення незалежності Фінляндії приблизно у лютому-березні 1917 р., два головних політичних блоків соціалістів та ліберально-демократичних партій, не маючи жодної довіри одне до одного почали організовувати воєнізоване ополчення. Головною військовою організацією фінської соціал-демократичної партії стала так звана Червона гвардія Фінляндії, яка у своїй основі складалась з робітничого ополчення та незначної частини сільської бідноти. Фінська «Червона гвардія» мала значний зв'язок та підтримку Російського обласного комітету армії, флоту та робітників Фінляндії. Зі сторони консерваторів та групи Фінляндської партії активного спротиву був організований охоронний корпус [84, с. 127-128].

Боротьба навколо питання розширення автономії Фінляндії вже посіяло атмосферу недовіри та, поки, політичного протистояння між двома головними провідними парламентськими фракціями, однак проголошення незалежності, питання обрання форми державного правління призвело до пікового загострення відносин між соціал-демократами та ліберально-демократичними партійцями що мало негативні наслідки для подальшого фінського державотворення. Хоч в самому акті проголошення незалежності від 6 грудня 1917 р. і декларувався намір розбудови Фінляндії як демократичної республіки, чіткої заборони обрання іншої форми державного ладу вона не містила.

Не існувало і чіткого консенсусу у виборі форми державного правління і в середині самих політичних блоків, так ліберально-демократичний блок

умовно ділився на республіканців та консерваторів-монархістів, коли фінські соціал-демократи умовно поділялися на поміркованих – прихильників ідеї демократичної республіки, та радикалізованих – які знаходились під впливом російських більшовиків і виступали за розбудову Фінляндії як соціалістичної республіки за зразком РСФСР. Найбільшу підтримку серед фінського народу на цей час все ж мала ідея побудова республіки, однак різниця трактування ідей республіканізму між ліберально-демократичною фракцією та радикалізованими фінськими соціалістами продовжувала призводити до подальшого загострення політичного протистояння [65, с. 403].

Знаходячись як під впливом російських більшовиків, що активно пропагували думку про необхідність «революційного перетворення», так під оманливим враженням підтримки широкими верствами населення ідеї розбудови соціалістичної Фінляндської республіки фінські соціал-демократи намагалися повернути важелі влади собі [74, с. 336]. Під приводом захисту та розширення прав робочих вони організовували масові акції та демонстрації починаючи з вересня 1917 р., ще до проголошення незалежності. Самі акції хоч і мали мирну мету – залучення політичної підтримки для соціал-демократичної партії Фінляндії перед майбутніми виборами, з кожним разом ставали все більш деструктивними для внутрішнього порядку держави, особливо через участь у протестах більшовизованих російських солдат та матросів, більшовицьких агітаторів та членів фінської «червоної гвардії». Зазначені маргіналізовані елементи сприяли посиленню насильства серед демонстрантів, що виливалось у грабунок, погроми та зіткнення з частинами фінської поліції та корпусу охорони.

Внутрішня дестабілізація стану країни, через виступи соціал-демократичної партії Фінляндії при підтримці маргінальної частини російських солдатів та матросів, а також поширення активної більшовицької пропаганди змусили Сейм прийняти пропозицію Парламенту про посилення заходів з підтримку порядку в країні в середині січня 1918 р. А 12 січня 1918 р. парламент звернувся з завданням до генерала Маннергейма не допустити

хаосу в країні. Через декілька днів після прийняття цього рішення, підрозділи охоронного корпусу були оголошені офіційними силами правопорядку в країні [92, с. 98]. Це рішення було сприйняте фінськими соціалістами як пряма загроза для своєї діяльності та відхід політиків ліберально-демократичного крила від принципів соціального реформування країни, а отже і надії на мирне розв'язання головних політичних питань, серед яких провідне місце займало обрання форми державного правління, яке досі не було вирішено.

За таких умов, коли рівень недовіри та антагонізму двох політичних блоків досяг свого максимуму, а рівень внутрішньої державної стабільності мінімуму, радикалізованому та пробільшовицькому крилу фінських соціал-демократів вдалося просунути ідею – «революційного повороту», тобто насильницького захоплення влади [79, с. 35].

Головним аргументом що дозволив радикальній меншості в соціал-демократичній партії Фінляндії просунути ідею перевороту, була обіцянка військової допомоги Леніним, про надання якої він запевняв ще 13 січня 1918 р. Що вказує на те, що російські більшовики, маючи вплив та контакти з фінськими соціалістами, а також враховуючи дестабілізаційний фактор – розквартирування в Фінляндії більшовизованих солдатів та матросів, сподівалися у такий спосіб зберегти Фінляндію у своїй сфері впливу. Зброя до лав фінської Червоної гвардії поступала ще до офіційної обіцянки РСФСР підтримати фінських соціал-демократів у їх революції, як через війська що продовжували квартируватися в Фінляндії, так і офіційно з Петрограду, проте масштаб військової допомоги почав значно збільшуватися саме перед початком повстання наприкінці січня 1918 р. [68, с. 49].

Рішення щодо підготовки до «революції» було затверджено 22 січня 1918 р. На засіданні Ради СДПФ був утворений вищий революційний орган – «Виконавчий комітет фінляндських робітників», який мав підготувати план перевороту. План державного перевороту було підготовлено і затверджено «Виконавчим комітетом фінляндських робітників» 25-26 січня, після чого підрозділи «червоної гвардії» отримали наказ підготовки до мобілізації.

Повстання розпочалось 27 січня, не зважаючи на план «Виконавчого комітету» сили червоногвардійців «не чекаючи керівництва соціал-демократичної партії» розпочали повстання, що було першим, але далеко не останнім прикладом протиріч між політичним та військовим повсталих [70, с. 89]. Попри раптовість перевороту, через його не організованість Гельсінкі було захоплено лише 28 січня, коли значна частина фінського легітимного уряду та його прихильники вже були евакуйовані на північ країни.

З початком громадянської війни, питання обрання форми державного правління перейшло від політичного протистояння, в якому знаходився його прообраз – питання розширення автономії Фінляндії, до повноцінного військового. Трансформували розв'язання питання державного устрою у військову площу. Початок громадянської війни призвів до повної зупинки розгляду цього питання – через те, що жодна зі сторін, ні легітимний уряд, ні «червоні» заколотники не мали повного контролю над всією територією Фінської держави.

З захопленням столиці Фінляндії, повстання відбулися і в великих промислових містах півдня країни, так землі що контролювали «червоні» проходили по лінії міст Порі–Гямеєнлінна–Тампере–Лагті–Коуволла–Савонлінна–Вііпурі. Зранку 28 січня 1918 р. на чолі з Куллерво Маннером була створена революційна «Рада народних уповноважених Фінляндії», яка того ж дня прийняла декларацію «До робітників і громадян Фінляндії», де проголосила себе революційним перехідним урядом Фінляндії, який став на боротьбу проти «авторитарного буржуазного» Сенату Свінгувуда [71]. Хоч «повстанцям» в перші дні вдалось захопити значні промислові та густонаселені регіони півдня країни, вони програли боротьбу за східну та північну частину країни, а також не змогли заарештувати легітимний уряд та його представників, які переїхали до міста Вааса.

У північних регіонах, де владу зберіг фінський Сенат, почалось роззброєння російських гарнізонів силами проурядового ополчення під керівництвом генерала Маннергейма [89, с. 54]. Південні гарнізони російської

армії не підпали під сильний вплив більшовицької пропаганди тому охоче допомагали фінським «білим», продаючи зброю, майже без протидії покинули країну, повністю були роззброєні гарнізони в Естерботнії. Хоча урядовому ополченню і вдалося роззброїти російські війська на півночі і поступово налагодити імпорт зброї з Швеції та Німеччини, вони протягом усієї війни страждали від нестачі боєприпасів. Це якоюсь мірою компенсувалося професіоналізмом їх командирів, завдяки чому «білі» мали явну перевагу у військових діях. Генеральний штаб переважно складався з фінських офіцерів, які служили в нині розпущеної імператорської армії. Головнокомандувачем армії Сенату став генерал Густав Маннергейм [78, с. 202].

Загалом, бойові дії громадянської війни 1918 р. в Фінляндії можна поділити на два етапи. На першому етапі з початку війни наприкінці січня і по березень 1918 р. – бойові дії велися переважно малими силами у складі невеликих мобільних загонів, коли кожна хоч і мала певний людський ресурс, проте не мала достатньо боєприпасів для його забезпечення. Основними цілями бойових дій, на даному етапі були залізничні станції та розв'язки, які використовувалися засіб для швидкого перекидання підкріплень та забезпечення. Бойові дії мали частковий партизанський характер, через те, що кожна сторона мала анклавів спротиву в середині територій підконтрольній іншій стороні [3, с. 6]. В зовнішньополітичному плані, на першому етапі війни можна зазначити обмежену участь Швеції. Її вплив на війну, однак, був обмеженим допомогою добровольцями та зброєю силам легітимного уряду Фінляндії, а також захопленням військами Швеції Аландських островів.

На другому, більш активному етапі бойових дій, що проходив з кінця березня по середину травня 1918 р. відбулося збільшення масштабу та інтенсивності бойових дій, нарощенням військових сил як «білими», так і «червоними» приблизно до 100 тисяч осіб, формуванням чіткої лінії фронту по якій і проходили основні зіткнення. Відбулася інтенсифікація зовнішньополітичного фактора в Фінській громадянській війні 1918 р., а саме

вступ Німеччини до конфлікту на боці легітимного уряду, а також припинення підтримки фінських «червоних» з боку російських більшовиків у квітні 1918 р.

Новий етап у війні наступив після укладення Брест-Литовського миру 3 березня 1918 року. Німецьке військове командування вирішило покласти край фінської громадянської війни, завдавши масштабного удару по «червоним» військам в Південній Фінляндії. На мисі Хангё, 3 квітня 1918 року в південно-західній частині країни висадилася німецька дивізія, і вже одинадцять днів по тому вона пройшлася парадом центральними вулицями Гельсінкі [76, с. 309]. Між німецьким урядом та фінським Сенатом підписується «мирний договір», якій на справді містив елементи союзного договору. Окрім чого, спеціальним законом уряду, фінське населення зобов'язувалось всіляко допомагати німецьким інтервентам [61, с. 52]. Опір «червоних» було зламано також в інших частинах Фінляндії. В той же день, коли німці висадилися на південному заході, «білі» фінські війська почали захоплення промислового міста Тампере, куди «червоні» стягнули найбільші сили. «Рада народних уповноважених Фінляндії» 12-13 квітня евакуюється з Гельсінкі до Выборгу, звідки 26 квітня тікає з країни. Останні сили фінської Червоної гвардії капітулювали 16 травня. Таким чином, результат громадянської війни був вирішений, перемогу здобули проурядові війська.

Однак завершення громадянської війни не призвело до розв'язання питання державного розвитку Фінляндії, яке залишалось ключовим для країни. Перемога сил легітимного уряду, дозволила повернути розгляд положень державного ладу країни з насильницького до політичної сфери, проте сама Фінська держава та її народ зазнали значних втрат та збитків. Найбільша шкода, наслідки якої відчувалися до кінця 30-х років ХХ ст., була завдана фінському національному єднанню, яке розвивалось на фоні ідеї державотворення. Все ж, події громадянської війни 1918 р. маючи ряд негативних факторів, посприяли становленню фінських державних ідей. Саме під час громадянської війни, виходячи з активного втручання Німецької імперії та більшовицької Росії, була закладена ідея збереження національної

ідентичності та незалежності країни. Також були закладені основи ідеї протистояння розповсюдженню більшовизму, через те, що саме обіцянки та підтримка російськими більшовиками фінських радикалізованих соціал-демократів призвела до початку громадянської війни, саме існування та розширення ідей більшовизму були визначенні фінськими «білими» як екзистенціальна загроза подальшому існуванню Фінської держави.

Отже, події громадянської війни 1918 р. в Фінляндії були ключовим фактором подальшого розвитку країни. Сама громадянська війна виникла на фоні глибокого розколу між двома провідними політичними блоками – фінськими соціал-демократами та ліберально-демократичною коаліцією партій що знаходилися в опозиції першим.

2.2. Боротьба монархістів та республіканців

Перемога сил легітимного уряду Фінляндії над пробільшовицькими повстанцями, хоч і принесла відносну стабілізацію, проте нерозв'язаність головного питання – обрання форми подальшого державного розвитку. Завершення громадянської війни призвело до переходу від насильницької до політичної форми вибору форми майбутнього державного правління.

Політичні обставини всередині фінського парламенту на весну 1918 р. нагадувала ситуацію грудня 1917 р. – січня 1918 р. Проте, замість соціал-демократів та ліберально-демократичного блоку, провідне положення зайняли монархічна та республіканська коаліції [29, с. 174-175]. Ключовим наслідком громадянської війни 1918 р. в Фінляндії стало розчарування ідеями республіканізму не тільки частиною фінських політичних діячів, але й значною частиною суспільства, в першу чергу представниками заможного селянства та великими підприємцями. Події громадянської війни, а також допомога Швеції та інтервенції Німецької імперії, вплинули на значне посилення позиції консерваторів в середині фінського політичного істеблішменту що бажали бачити країну конституційною монархією [70 с. 87].

Прихильники ідеї розбудови Фінляндського королівства для просування своєї ідеї використовували два ключових аргументи. Першим з яких наводилась стабільність європейських монархій, що дозволяло гарантувати збереження ключових прав і свобод підданих таких як: права приватної власності, вільної підприємницької діяльності, збереження політичного способу розв'язання проблематичних питань та інше. Другим елементом монархічної агітації була орієнтація на союз з Німецькою імперією в боротьбі з реальною загрозою з боку Советської Росії. А оскільки Німеччина була монархією, найкращим способом підтримання довгих та добрих союзницьких відносин могло стати обрання представника роду Гогенцолерів на фінський престол [57].

Провідні позиції в монархічному русі в Фінляндії займала Младофінська партія, в якій на той час домінувало праве крило, лідером якого був голова Сенату П. Свінгуву. За політичною спрямованістю младофіни поєднували в собі елементи лібералізму та християнського консерватизму, а отже орієнтація на монархію не суперечило поглядам її учасників. Певний час, задля просування ідеї становлення монархічного устрою в країні, младофіни діяли в коаліції зі Старофінською та Шведською партіями. Першу можна визначити як стару частину політичної фінської політичної еліти, яку за своїми поглядами можна віднести до консерваторів. Друга була орієнтована та представляла інтереси шведської національної меншини та політичної еліти й відносилась і політично відносилась до поміркованих за своїм спрямуванням партій.

Політики республіканці зі свого боку, хоч і втративши певний відсоток прихильників, все ще зберігали значний рівень підтримки серед помірнього селянства та урбанізованої частини населення. Республіканська коаліція займала позицію того, що в декларації від 6 грудня 1917 р. Фінляндія вже фактично проголошувалась республікою, а отже політичне обговорення з цього питання, чи представлення якоїсь нової форми правління не може бути коректним, по тоді ставиться під сумнів декларація незалежності та сама

незалежність взагалі. Прихильники ідеї розбудови Фінляндії як парламентської та демократичної республіки піддавали значній критиці аргументи монархістів [58]. Ключовою точкою критики знову ж була зовнішньополітична складова – наявність в Фінляндії військ Німецької імперії, особливо в столиці, доцільність орієнтації на Німеччину як союзника, коли та вже 4-й рік знаходилась у стані війни, в якій поступово і все швидшими темпами втрачала ініціативу.

Оснoву республіканської опозиції становленню монархії в Фінляндії склали представники Аграрного союзу. Політично була хоч і близька до ідей младафінів, але за своєю спрямованістю була зорієнтована на ідеї прогресивного, а не консервативно-християнського лібералізму. Партія представляла інтереси економічно поміркованого селянства та міщанства. В протистоянні монархічної агітації діяла в союзі з представниками соціал-демократичної партії Фінляндії, які відмовилися підтримати спробу перевороту в січні 1918 р. що була влаштована радикалізованою, зорієнтованою на російських більшовиків частиною партійців.

Все ж, внутрішню перевагу в середині парламенту необхідну для ініціації законопроекту здобула монархічна ідея. Чому посприяло підтримка найбільш авторитетних державних діячів, в першу чергу – голови Сенату П. Свінгвуда. Для репрезентації нових парламентських тенденцій ще 27 травня 1918 р. було сформовано новий уряд – Сенат Паасікві, який займав про німецькі позиції. І хоча формально він й був коаліційним, більшість у ньому мали промонархічні депутати від младафінської партії. Найбільшим зовнішньополітичним інтересом в діяльності нового уряду було задекларовано безпеку Фінляндії та захист від потенційної агресії більшовицької Росії що можна було забезпечити союзом з Німецькою імперією [80, 61].

Свій інтерес в становленні монархічної влади в Фінляндії на чолі з представником німецької династії мала й кайзерівська Німеччина. Окрім становлення контролю над країною та розширення своєї сфери впливу, фінські порти дали б можливість до повної домінації німецького флоту в Балтійському

морі [27]. По-друге, розквартирування значних німецьких військ у Фінляндії дозволяло б контролювати та запобігти поширенню ідей більшовизму, створюючи загрозу головному політичному центру Совецької Росії – Петрограду. По-третє, наявність сухопутного кордону та посилення безпеки в Балтійському морі, надавало можливість німецькій економіці частково обходити блокаду сил Антанти завдяки торгівлі зі Швецією, яка мала значні запаси природних ресурсів, особливо металів.

Тож, виходячи з важливості встановлення свого впливу в північній країні, вже 11 червня 1918 р. з подачі представника Німецької імперії та її військ у Фінляндії генерала фон дер Гольца на розгляд Сейму було внесено законопроект про впровадження в Фінляндії конституційної спадкової монархії з потенційним кандидатом на престол з роду Гогенцолерів.

Початкове голосування у конституційній комісії Сейму виявило те, що монархічний проект закону набирає трохи більше ніж голосів 9 депутатів «за», 8 «проти», чого не вистачало для необхідних двох третин парламенту при розгляді конституційних законопроектів, однак вказувало на тенденцію того що республіканці всередині фінського парламенту знаходились в меншості. Важливим чинником який значно вплинув на результат голосування була преса, в якій ще з травня точилась неофіційна боротьба між монархістами та республіканцями. Республіканці мали значну народно підтримку, коли монархісти склали більшу частину політичної еліти [30, с. 452-453].

Оскільки, попереднє голосування показало те що закон про становлення монархії не має переважаючої підтримки в парламенті, частина консерваторів попросила Німецьку імперію вплинути на результати голосування. Для чого німецькому представнику було запропоновано офіційно заявити про бажання встановлення в Фінляндії монархічної влади. Генералом фон дер Гольцем така заява була представлена 6 липня 1918 р., у якій головний акценту було поставлено на те, що лише фінську монархію Берлін може вважати своїм другом та союзником. Попри це, заява не мала вагомого впливу на який сподівалися фінські монархісти. Для прийняття законопроекту такого рівня в

фінському парламенті, закон має отримати 5/6 голосів, тобто майже 80% підтримки серед депутатів. Під час другого голосування 13 липня монархічний законопроект у Сенаті не було підтримано, 57 депутатів проголосувала «проти» і лише 32 «за» решта утрималась.

Голосування у третьому читанні було перенесено на 3 тижні, щоб дати можливість монархістам переконати якомога більше депутатів, задля чого була розпочата активна агітаційна компанія, до якої знову приєдналися представники німецької імперії в намаганні зломити опір політиків-республіканців. В газетах депутати-монархісти продовжували спиратися на свій основний аргумент – завершення придушення «червоної революції» за допомогою німецьких військ, тобто забезпечення як внутрішньої, так і зовнішньої безпеки Фінляндії від загрози російських більшовиків. Кайзерівський уряд натякав на підтримці територіальних претензій фінів щодо Східної Карелії, своєму зацікавленні в розбудові спільних фіно-німецьких підприємств та широкому військовому співробітництві [43, с. 522]. Третє, вирішальне читання, відбулося 7 серпня 1918 р., хоч активне пропагування в провідних газетах і підтримка німецьких представників і дала ефект, кількість депутатів що знаходилась в опозиції значно впала. Проте і під час цього голосування прихильникам фінського королівства не вдалось набрати необхідні 5/6 голосів: «за» проголосувало 75 депутатів, «проти» 32.

Тоді, в ході внутрішнього обговорення і за домовленістю з головою уряду при посередництві П. Свінгвуда депутати-монархісти вдалися до застосування «закону 1772 року», який формально продовжував діяти. Так, якщо монарша особа не може більше виконувати свої зобов'язаний, а королівська родина на чолі фінського престолу не має спадкоємців, то через пів року Сейм має право обрати нову династію. Виходячи з того що за законом формою правління в країні зазначалась монархія, то і ухвала парламенту задля впровадження монархічного ладу вже не була потрібна.

На час до обрання короля, вирішено було призначити регента, яким був обраний П. Свінгвуд. Регент Свінгвуд очолив комісію з депутатів що

підтримували монархічний лад, яка була направлена до Німеччини, задля пошуку монарха. Претендентом на Фінський престол був обраний принц Гессенський – Фрідріх Гессен-Кассельський. Сеймом 9 жовтня 1918 р., була прийнята постанова про обрання короля Фрідріха Гессен-Кассельського королем, сама країна офіційно ставала Королівство Фінляндія. Цим рішенням Фінляндія фактично переходила в статус протекторату Німецької імперії, бо втрачала можливість ведення незалежної зовнішньої політики. Республіканська опозиція, наголошуючи на втраті країною суб'єктності в знак протесту проти монархічної пропаганди почала бойкот політичної діяльності уряду, майже всі сенатори антимонархісти що входили до складу уряду Паасіків склали свої повноваження [20]. Тим самим у Фінляндському королівстві загострився процес політичної кризи, який виник в ході встановлення монаршої влади в країні методами, легітимність яких не була підтримана всією політичною системою та суспільством.

Однак, найбільша криза новоутвореного королівства була ще попереду. Через місяць після того, як у Фінляндії була утверджена монархічна форма правління під протекторатом Німецької імперії, у самій Німеччині відбулася революція: 9 листопада кайзер Вільгельм II зрікся престолу та втік до Нідерландів, а 11 листопада було підписано Комп'єнське перемир'я, яке завершило Першу Світову війну. За наказом Берлінського Військового міністерства від 28 листопада, розпочиналась евакуація німецьких військ з території Фінляндії, країн Прибалтики, України, Білорусі. Таким чином фінські прихильники монархії втрачали ключовий зі стовпів своєї підтримки – німецьку дипломатичну та військову протекцію для країни.

До внутрішньої політичної кризи додалась зовнішня, яка полягала в тому, що Фінляндія оцінювалась країнами Антанти як німецький протекторат, а отже не мала офіційного визнання. Втрата головного союзника в купі з фактичною міжнародною ізоляцією несла пряму загрозу існуванню Фінляндії як незалежної держави. В ході нової більшовицької агресії країна не мала б ні прямої, ні опосередкованої військової підтримки, чи хоча б фінансових позик

для підтримки боротьби [21, с. 61]. Саме тому вже 27 листопада, Сенат Паасікві був розпущений, парламент доручив створити новий уряд консерватору Лаурі Інгману. Був створений новий коаліційний Сенат Ігмана, у який ввійшло по 6 представників від монархістів та республіканців, на яких було покладено завдання подолання постмонархічної політичної кризи. Першим кроком нового уряду було призначення нового регента, яким після відставки П. Свінгвуда став генерал Маннергейм. Особа якого була вибрана не випадково, через те що той активно демонстрував свою неприхильність ідеї німецької монархії в Фінляндії, мав як значний внутрішній авторитет, так і зовнішні зв'язки серед країн Антанти.

Політично не вигідне положення у після військовому світі, як формального союзника Німецької імперії, загроза нападу країн Антанти з боку Кольського півострова змусили уряд Ігмана просити Фрідріха Гессен-Кассельського відректися від престолу що і відбулось 12 грудня 1918 р., а 16 грудня останні німецькі війська покинули країну. Впоравшись з найбільш нагальними справами, перед новим урядом Фінської держави постало нове старе питання – вибір форми державного правління. В цей раз, його вирішення, виходячи з кризової ситуації що склалась, проходило в значно швидшому режимі ніж до того. Урядом Ігмана було запропоновано два варіанти законодавчих змін. Перший – монархічний проєкт, який було направлено на переформування Фінляндського королівства в конституційну монархію, зовнішньополітичним орієнтиром якої на світовій арені був би нейтралітет, найбільш сприятливим для чого пропонувалось обрання монаршої особи зі шведської королівської сім'ї. Другий – республіканський законопроект, який передбачав повну відмову від монархічного устрою та розбудову держави як парламентської-демократичної республіки [42, с. 34–35].

Важливим моментом що значно вплинув на політичну дискусію в Фінляндії став міжнародний інтерес до північної країни, особливо з боку Сполучених Штатів Америки. Ще з моменту проголошення незалежності

Фінляндії в грудні 1917 р., американські газети вели активно аналітику та спекуляцію чого можна очікувати від нової держави на Європейському континенті. Початково коли фінська політична спільнота була направлена на розбудову країни як демократичної республіки. До подій громадянської війни 1918 р. і союзу з Німецькою імперією, статті американських журналістів були присвячені багатій історії Фінляндії та значному досвіду парламентської діяльності політичної еліти країни [13; 18]. Чітко, що було рідкістю у час коли країни Антанти не визнавали більшовицький переворот, підтримувалась теза про те, що Фінляндія була і є окремою від Росії державою, яка є частиною європейської світової спільноти.

З початком громадянської війни 1918 р. та зближення стосунків між Фінляндією та кайзерівською Німеччиною, американські газети перейшли до більш негативно риторики. В цей час Фінляндське королівство на чолі з монархом з німецького роду американські кореспонденти починають описувати як потенційного ворога Сполучених Штатів, «з яким доведеться воювати задля завершення Великої війни» [10; 19, 26].

Фінський істеблішмент чітко розумів натяки провідних демократій світу. Усвідомивши глибину загрозу перед якою постала країна – потенційна інтервенція сил Антанти, війна сам на сам з більшовицькою Росією, парламентом було підтримано ідею розвитку країни як парламентської республіки.

Для оновлення парламенту з метою легітимізації будь-яких наступних рішень та задля закріплення демократичного курсу країни, в березні 1919 р. були проведені позачергові парламентські вибори. Більшість на яких здобули прореспубліканські сили – фінські соціал-демократи та Аграрний союз. Новий склад парламенту більшістю підтримав проєкт уряду Інгмана щодо розбудови республіканського устрою, що було затверджено Конституційним актом від 17 липня 1919 р. [33, с. 488–489]. Незабаром парламент розпочав розробку конституційного законодавства Фінляндської республіки, яке було підготовлене вже через тиждень кропіткої політичної роботи. На наступний

день, 25 липня 1919 р. проєкт конституційного акту було затверджено рішенням регента Маннергейма.

За новим варіантом державного законодавства Фінляндія проголошувалась демократичною парламентсько-президентською республікою, що вимагало проведення виборів президента. Від республіканського блоку висунуто одного з лідерів Національно прогресивної партії, ліберальна спілка що виникла на фоні розколу в младофінській партії – Каарло Столберга, як досвідченого політика та компромісну фігуру яку зголосилися підтримати як члени Аграрного союзу, так і соціал-демократи. Опозиційним кандидатом було висунуто генерала Карла Густава Маннергейма, що мав за собою підтримку консервативно налаштованих партій, в першу чергу старо та правого крила колишньої младофінської партії – національної коаліції

Особливістю перших президентських виборів в Фінляндії стало те, що вони проходили не за національною системою голосування, а за парламентською. Тобто виборцями майбутнього президента були чинні парламентарі. Зі значним відривом перемогу здобув Каарло Столберг, який маючи підтримку трьох провідних партій що орієнтувалися на розбудову Фінляндії як республіки отримав 143 голоси із 200, ставши першим головою держави, термін якого припав на період 1919–1925 рр. З утвердженням нового законодавства та проведенням президентських виборів відбулося остаточне становлення Фінляндії на шлях республіканського та демократичного розвитку.

Отже, перемога сил легітимного уряду Фінляндії в громадянській війні 1918 р. дозволила представникам різних партій повернутися до вирішення найбільш нагального питання – вибору курсу державного розвитку політичним, а не насильницьким шляхом. Боротьба між монархістами та республіканцями що тривала в стінах фінського парламенту з червня 1918 р. по липень 1919 р. була саме продовженням невирішеності питання обрання

форми державного правління. Фінляндії обрала республіканський та демократичний напрям руху.

Висновки до розділу 2

Отже, початковою причиною громадянської війни була невирішеність питання розширення автономії країни, яка трансформувалась у проблему обрання форми суспільно-політичного розвитку вже незалежної Фінляндії. Відсутність спроби компромісного розв'язання питання, розколи всередині двох політичних блоків, а також активне втручання більшовицької Росії у внутрішні справи Фінляндії призвели до пікової дестабілізації внутрішньої ситуації – громадянської війни. Події війни, однак, не призвели до вибору курсу державного розвитку, через те, що жодна зі сторін до кінця війни не мала повного контролю над всією територією країни. Завершення кровопролиття з перемогою сил легітимного уряду Фінляндії дозволило повернути сам процес у політичну та ненасильницьку площину.

Наступний крок фінського державотворення полягав у обранні форми державного правління. Через розчарування в середині фінського політичного середовища та суспільства, перевага та ініціатива у розв'язанні даного питання належала монархістському блоку. До якого входили переважно ліберально-консервативні партії – старофінська, младофінська, шведська, що орієнтувалися на зовнішньополітичний союз з кайзерівською Німеччиною, що потребувало встановлення німецької монархії в Фінляндії. Після провалу декількох голосувань за монархічний проєкт у фінському парламенті, королівська влада в країні була встановлена за допомогою «Закону 1772 р.», який, формально, продовжував діяти як чинне конституційне законодавство.

Утім, з поразкою Німецької імперії у Першій Світовій війні, все ще сильною республіканською опозицією представлена блоком з соціал-демократичної партії Фінляндії та Аграрного союзу що мала значну народну підтримку, та загрозою зовнішньополітичною ізоляцією з боку країн Антанти, фінські парламентарі в екстреному варіанті погодили республіканський курс

державного розвитку. Закріпленню курсу на побудову Фінляндської республіки як парламентської демократії посприяли дві ключові події, затвердження Конституційного акту від 17 червня 1919 р. та президентські вибори 25 червня 1919 р.

РОЗДІЛ 3. РОЗБУДОВА ФІНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ 1920–1940 рр.

3.1. Політико-економічна ситуація 1920–1932 рр.

Одним з перших глобальних викликів, що постав перед президентом Каарло Столбергом, парламентом Фінляндської республіки та всією країною зокрема, стало незавершеність конституційного законодавства, яке за своєю формою все ще залишалось проектом, а не повноцінним вищим зводом законів держави. Конституційний акт 1919 р. став основою існування Фінляндської республіки [8]. Саме цим документом: Фінляндія офіційно проголошувалась суверенною демократично-парламентською республікою, вища владою в країні зазначався фінський народ, який представлений парламентом, усі люди рівними перед законом, право фінських жінок обирати та бути обраними було не тільки збережено, але й розширено. Окрім того, акт 1919 р. чітко наголошував на збереженні та захисті основоположних людських прав – права на життя, повагу, а також право приватної власності, чим закріплювалась перемога легітимних сил Фінляндії над пробільшовицькими повстанцями з соціал-демократичної партії. Проте, через як ряд зовнішніх, так і внутрішніх обставин, які вимагали швидшого розв'язання конституційного питання, ряд ключових положень не було включено.

Вирішення цього зайняло майже десятиліття кропіткої юридичної роботи фінських законодавців. Як доповнення Акту 1919 р. і в водночас окремі закони, що мали конституційне значення, в період 1919–1928 рр. було прийнято ще декілька документів що остаточно заклали підвалини існування Фінляндської республіки. Перші два акти, Закон про відповідальність міністрів та Закон про Високий суд імпичменту, прийняті парою 25 листопада 1922 р. були направлені на вдосконалення парламентської частини державного правління в країні, а також створення легального засобу боротьби з актами зловживання в вищих ешелонах влади. Прийняття двох

конституційних актів 1922 р. в один і той самий день було не випадковим, через те, що вони планувалися як доповнення один для одного.

Так, Закон про відповідальність міністрів 1922 р., який складався з 9 пунктів, передбачав: право парламенту перевіряти на законність дії всіх державних службовців, у тому числі членів уряду; створення спеціального парламентського комітету для розслідування законності чи незаконності дій підозрюваних державних службовців; визначав що є незаконною дією, яка передбачає перевірку парламентським комітетом. Протиправними було визначено: дії чи підбурювання до незаконної діяльності, зловживання службовим положенням яке навмисно, чи ненавмисно заподіювало шкоду державі, вчинення будь-якої офіційної дії в незаконний спосіб [39].

Сам закон був направлений на посилення відповідальності не тільки вищих штабелів фінської парламентської системи, але й будь-яких офіційних державних службовців. Прийняття Акту про відповідальність міністрів 1922 р., в певний спосіб, посилювало захист країни від повторення подій громадянської війни 1918 р., тим що надавав закону можливість боротьби службовцями, які у своїй діяльності чи підбурюванні шкодили державі, що напяму посилялось на дії радикалізованої частини фінських соціал-демократів.

Закон про високий суд імпічменту, прийнятий у той же день, 25 листопада 1922 р., був направлений на створення механізму мирного усунення вищих посадових осіб Фінляндської республіки. Закон складався всього 3 пунктів, за якими визначалися: склад Високого суду імпічменту та його повноваження, проведення самої процедури імпічменту та перелік осіб що можуть бути притягнуті до. Суд імпічменту мав розглядати справи про найбільш значущі правопорушення скоєні політиками що посідали найважливіші державні посади – президентом країни, прем'єр-міністром, членами уряду та парламенту, складом Конституційного суду [1].

Хоч сам закон про Високий суд імпічменту 1922 р. мав коротке та доволі загальне формулювання, він був прийнятий як частина актів конституційного

характеру саме через своє невід'ємне значення для державної стабільності. Прийняття цього акту, в першу чергу створювало механізм мирного відсторонення від посади вищих державних діячів, убезпечувало країну від гіпотетично протиправних дій, які можуть вчинити радикальні політики як лівого, так і правого спектра на значущих для функціонування держави посадах.

Конституційні акти 1919–1922 рр. заклали міцну та стабільну основу фінського вищого державного законодавства, що не тільки закріплювало курс країни на розбудову республіканських інституцій в середині, але й було фактором зовнішньої політики. В такий спосіб Фінляндія засвідчувала перед провідними Західними країнами – Великобританією, Францією та Сполученими Штатами Америки свою відданість демократичному курсу розвитку. Це сприяло поліпшенню дипломатичних відносин з зазначеними країнами, які початково мали сумнів в реальності та стабільності фінського парламентаризму, після подій 1918 р., себто громадянської війни та короткого періоду німецької монархії.

Однак, остаточне оформлення законів конституційного значення для Фінляндської республіки відбулося лише в січні 1928 р. з прийняттям 13 січня Парламентського акту. Саме прийняттям цього документу, закінчився перехід від старого імперського законодавства Великого князівства Фінляндського, до вищих законів Фінляндської республіки. Саме в цьому акті були сформульовані юридичні механізми роботи фінського Парламенту, якими проголошувалось: що парламент Фінляндії є репрезентантом всього фінського народу, структурно однопалатним, до складу якого входять 200 депутатів, кожен громадянин має право бути обраним до органу незалежно від релігійних вірувань, статі, походження. Частково повторюючи деякі положення Парламентського акту 1906 р., новий закон 1928 р. був найбільш деталізованим з усіх актів конституційного значення прийнятих у 1917–1928 рр.. Парламентський акт 1928 р. вмістив в собі понад 70 положень що регулювали вибори до державного органу, процедуру відкриття, строк

повноважень парламентарів, засідання комітетів, завершення засідання чинного парламенту чи його закриття [41].

Загалом, розвиток законодавства фінської держави в 1919–1928 рр. дозволив створити міцну та стабільну базу подальшого розвитку країни як демократичної парламентської республіки. Поєднавши в собі досвід старих конституційних актів імперського періоду та вагомні здобутки сучасності – такі як право жінок обирати та бути обраними, конституція Фінляндської республіки стала ключовою частиною проведених реформ 1920-х рр. в історії країни [12]. Одна, поєднуючи в собі прогресивні на свій час елементи, конституційні акти, на противагу ідеологічним нападкам з боку початково більшовицької Росії, а після Советського Союзу, чітко визначали базові цінності які є невідчуженими для фінського народу – право на життя, повагу, безпеку та право приватної власності.

Реформи в сфері конституційного законодавства стали першим кроком до загального відновлення країни після руйнівних наслідків як Першої Світової війни, що нанесла значну економічну шкоду, так і громадянської війни 1918 р., наслідки якої призвели до розколу в фінському суспільстві. Розуміючи ризик нових внутрішніх чвар, які в умовах більшовицько-советської загрози могли перевести до падіння Фінляндської республіки, президентом Каарло Столбергом було ініційовано ряд реформ [11, с. 37].

Перед республіканською владою Фінляндії постало питання подолання «травми громадянської війни» що виникла в фінському суспільстві. Початковим кроком для цього, була реінтеграція соціал-демократичної партії до політичної системи країни. Хоча саме радикалізовані фінські соціалісти, що знаходились в союзі с російськими більшовиками й були підбурювачами громадянської війни, всередині партії представниками поміркованого крила ця ідея не підтримувалась і була засуджена. Після поразки пробільшовицьких повстанців навесні 1918 р., сама партія була значно обмежена в політичній діяльності, попри те, що на цей момент в партії залишилися лише помірковані соціалісти. Радикали, частина з яких була затримана і передана до суду, а інша

втекла до СРСР, сформували комуністичну партію. Всупереч негативній ролі у перший рік незалежності країни, соціал-демократична партія Фінляндії продовжувала мати значну підтримку серед населення, особливо серед урбанізованих індустріальних районів.

Для мінімізації атмосфери відчуження в фінському післявоєнному суспільстві, президентом Каарло Столбергом у 1920 р. були досягнені домовленості з лідерством соціал-демократичної партії, яку на той час представляв Вайньо Таннер, майбутній міністр закордонних справ у 1939–1940 рр. За цими домовленостями фінські соціал-демократи отримали можливість повернення до політичного життя країни, на умовах контролю над внутрішньопартійною атмосферою – недопущення до влади радикалів, відмову від співпраці з більшовиками, визнання законності чинного уряду [88, с. 57]. Реабілітація соціал-демократичної надалі посприяє частковому відновленню національної єдності, та створенню міцного підґрунтя для політичної діяльності. В такий спосіб, прихильники лівих у Фінляндії, зберегли право репрезентації в парламенті. У такий спосіб фінських комуністів, які продовжували свою пропаганду серед населення починаючи ще з 1918 р., було позбавлена великої соціальної бази, потенційних прихильників.

Для подальшого зменшення рівня внутрішньої напруги, коаліційним урядом національно-прогресивної партії та Аграрного союзу, на прохання президента Столберга, було розглянуто питання перегляду справ деяких повстанців. Амністія великого числа з фінських червоногвардійців та прихильників повстання була зроблена як з ідеологічних, так і суто прагматичних причин. Ідеологічно – цей жест був направлений на подальше зменшення комуністично-більшовицьких настроїв серед тої частини населення, що підтримувала чи симпатизувала радикалізованим соціалістам. Проте, на першому місці стояла саме прагматична мета [38, с. 349].

По завершенню бойових дій, в травні 1918 р. в фінських таборах для військовополонених та тюрмах знаходилось понад 50 тисяч полонених

«червоних», що складало вагомий відсоток як від загального населення 3 мільйонної країни, так і від її економічного потенціалу. В умовах нестачі продовольства, що було наслідком складного зовнішньополітичного становища – відмову країн Антанти від економічних відносин з Фінляндією часів пронимецьких уряду та епідемію іспанського грипу та тифу, відбувалося зростання смертності серед військовополонених, а також загроза перекидання хвороб на міські центри, що знаходились відносно недалеко від місць розміщення полонених. Для розв'язання цієї проблеми й була запропонована амністія ряду повстанців. Процем помилування відбувався за час всієї каденції президента Столберга у період 1919–1925 рр.. За цей час була помилувана переважна частина учасників громадянської війни 1918 р., під арештом залишалися лише провідні лідери повстання, військові злочинці та ті, хто відмовився визнавати законність чинного уряду, що було однією з умов помилування.

Частиною внутрішніх реформ, що просувались реформованими соціал-демократами і які були підтримані як президентом, так і аграрно-прогресивною коаліцією стала реформа трудового законодавства. Загалом, вона закріплювала усі здобутки часів сенату Токоя у 1917 р. ще за часів Тимчасового уряду Росії, проте й містила ряд доповнень. Головним з яких стало зрівняння в правах профспілок та роботодавців, а також підтвердження права перших на мирні демонстрації.

В перші роки республіканського становлення, урядам Аграрного союзу та національно-прогресивної партії Фінляндії було проведено ряд економічних реформ, що посприяли творенню «фінського економічного дива» середини 20-х, початку 30-х рр. Головним орієнтиром реформ стала лібералізація фінського внутрішнього ринку. Виходячи з того, що країна обмежена в розроблених родовищах корисних копалин, а також має невеликі аграрно придатні площі, зменшення митних податків було направлено, головним чином, на подолання обмеженої кількості запасів харчів та залучення іноземних інвестицій для відбудови держави [31, с. 43].

Надання прав на розвідку та розробку корисних копалин, переважно на півночі країни, де були знайдені запаси нікелевих руд, посприяло залученню іноземного капіталу, переважно британського та частково французького та американського [36]. На фоні чого відбувалась розбудова підприємств важкої промисловості, металургії, а також розбудова залізничного сполучення. Завдяки зменшенню податків, зростаючим темпом відбувався розвиток деревообробної та переробної індустрії. Заготівля високоякісної деревини, її обробка та виготовлення паперу стали ключовою галуззю експорту Фінляндської республіки до головних імпортерів, в першу чергу Великобританію та сусідні країни, такі як Швеція.

Наслідком фінського економічного зростання у зовнішній сфері, стало розширення торгівельних відносин. Провідним партнером Фінської держави у сфері торгівлі поступово стають Сполучені Штати Америки, чому сприяло підписання в 7 червня 1928 р. Американо-фінського договору про примирення. В ідею якої було покладено ідею мирного врегулювання міждержавних суперечностей, що потенційно можуть відбутися між США та Фінляндією. Цей договір закріплював визнання Сполученими Штатами незалежності Фінляндської республіки, що відбулося ще в травні 1919 р., а також декларував встановлення дружніх відносин між двома країнами [59]. Додатковим чинником американо-фінської дружби став той факт, що у 20–30-х рр., Фінляндія була однією з небагатьох країн що повністю виплатила свій довоєнний борг перед США.

Економічна політика урядів часів президента Столберга, була продовжена наступником з партії Аграрного Союзу став Лаурі Лерандер, який був очільником держави у 1925–1931 рр. Головним економіко-політичним орієнтиром нового президента було міждержавне зближення Фінляндії з сусідніми країнами, такими як Швеція та країни Прибалтики, а також посилення союзних відносин з Великобританією та Францією [85, с. 148]. На основі цих домовленостей, Ларандер планував створити широку коаліцію для

взаємодопомоги в разі нападу Советського Союзу, який війн вважав головною загрозою фінській державності.

Саме за каденції Ларандера, Фінляндія потрапила у вирву початку економічної кризи 1929–1933 рр. Найбільшої економічної шкоди Фінляндії як країні з обмеженими ресурсами, нанесло розірвання торгових зв'язків, значне скорочення експорту товарів до Сполученого королівства, Французької республіки та Сполучених Штатів. Катастрофічне зниження рівня вивозу фінських товарів, в умовах коли головні імпортери самі знаходилися у стані кризи, призвело до значного скорочення внутрішнього виробництва. Вже в перший рік кризи значно підскочив рівень інфляції, зросли ціни на продукти першої необхідності, піднявся рівень безробіття. Для подолання наслідків кризи, в країні була запроваджено політику тотальної економії, в першу чергу було зменшено фінансування соціальних програм уряду, що додатково погіршило положення найменш захищених верств населення [40, с. 189].

На тлі економічної кризи активізувались процеси внутрішньополітичного протистояння, які набули радикального характеру. В умовах економічного занепаду, нового розвитку набула підтримка фінським населенням соціал-демократичної партії, на яку покладали головні сподівання в відновлені внутрішньої стабільності та соціального захисту. Водночас зі збільшенням підтримки соціал-демократів, з підпілля поступово намагаються вийти фінські комуністи. Їх діяльність була заборонена парламентом в 1923 р., а остаточно рішенням Верховного суду в 1925 р. Проте, використовуючи залишки радикального крила фінських соціалістів, фінські комуністи, що знаходилися під прямим контролем Советського Союзу, намагалися скористатися моментом соціальної напруги в країні. Для чого активно проводилися зібрання, протести та різні демонстрації [47, с. 117].

Відбувалося збільшення, а головне самоорганізація, радикальних правих на фінській політичній арені. Початково нечисельні організації, лідерами яких були ветерани, чи громадянські активісти, що відносилися до правого націоналістичного спектра з'явилися в Фінляндії вже по завершенню

громадянської війни 1918 р. Однак тоді їх ролі й підтримка в суспільстві була доволі обмежено. Ситуація змінилася за часів економічної кризи 1929–1933 рр., коли на фоні лівих сил, відбулася консолідація нечисельних вкрай правих організацій, таких як Фінський Замок та Академічного Карельського Товариства в організацію руху Лапуа [75, с. 15]. Названу на честь містечка в західній частині Фінляндії, де в листопаді 1929 р. активістами майбутнього руху з застосуванням сили була розігнана акція прокомуністичних діячів. Лідером організації було обрано ветерана громадянської війни 1918 р. Вігторі Косолау.

Ідеологічна основа Лапуаського руху складалася з таких елементів як: насильницька боротьба з будь-якими проявами комунізму, а загалом, проти всього лівого руху, так до «внутрішніх ворогів» лапуасці зараховували навіть поміркованих соціал-демократів; пропагування ідеї «Великої Фінляндії», необхідності об'єднання всіх представників фіно-угорського етносу, що окрім території СРСР населяв північні райони Швеції та Норвегії; позиціонування себе захисниками релігії, стабільності та миру всередині країни.

За весь час свого існування у 1929–1932 рр., підтримка партії поступово зростала серед військових, особливо ветеранів війни 1918 р., а також заможних кіл фінського селянства та промисловиків, не мала значного політичного успіху. Члени руху отримали жодного місця в парламенті Фінляндської республіки, ніколи не входили до складу уряду. Агресивна антикомуністична політика в купі з чітко обраним «внутрішнім ворогом» – фінською соціал-демократичну партію, поступово сприяло збільшенню чисельності руху, яке в піку доходило до 60-70 тисяч. Саме на Фінляндську соціал-демократичну партію, яка часто була головною жертвою нападів руху, лапуасці перекладали головну провину за економічну кризу, внутрішню нестабільність та «потакання советським агентам» [86, с. 137].

Напади відбувалися на засідання як поміркованих соціалістів, так і залишків радикальної фракції, що дійсно знаходилась під впливом советських комуністів. Лапуасцями за час свого існування було влаштовано більше сотні

погромів та нападів на діячів лівого руху. З метою демонстрації сили та підтримки руху, в липні 1930 р. Лапуаською організацією було організовано «марш на Гельсінкі», який, поки що, мав демонстративне значення. Всього, 7 липня 1930 р. лапуасцям вдалося зібрати близько 6 тисяч своїх прихильників, до яких пізніше доєдналося приблизно 8 тисяч селян, які симпатизували руху в його боротьбі з «лівою загрозою» та були незадоволені земельною реформою.

Найбільш деструктивна акція лапуаської організації була ще попереду У період 1929–1932 рр., лапуасці здійснили десятки нападів на зібрання як фінських соціал-демократів, так і прокомуністичних діячів. Привернувши агресивністю та рішучістю своїх дій увагу сотень нових учасників до організації. Зібравши достатню кількість прихильників, керівництвом партії та її лідером Вігторі Косолу у 1932 р. була прийнята ідея повторення успіху «маршу на Рим» італійських фашистів у 1922 р. Офіційно, агітатори руху Лапу виправдовували необхідність такого кроку слабкістю чинного уряду та зростаючою советською загрозою, яку спочатку треба подолати всередині, щоб захиститися від зовнішнього впливу [14].

Впродовж лютого 1932 р. в селищах і містечках південної Фінляндії почали розквартируватися озброєні загони лапуасців, яким було надано завдання готуватися та очікувати слушного моменту для захоплення влади. Такий момент припав на 27 лютого 1932 р., коли в селище Мянсяля відбувалося засідання організоване соціал-демократичним політиком Мікко Еріхом. Передові загони руху Лапуа, орієнтуючись на партійну політику, вчинили збройний напад, тим самим подавши сигнал до початку масового повстання. До поселення почали прибувати додаткові загони сил руху Лапуа, яких в піку нараховувалось не менше 7 тисяч осіб. Повстання розгорталися й в інших селах південного регіону Фінляндії [17].

На наступний день, 28 лютого, партійним керівництвом лапуаської організації був підготовлений та направлений ультиматум до президента країни Пера Свінгувуда, що очолював країну з 1931 р. Головними тезами

повсталих було: означення своїх дій, як спроби патріотів «врятувати» Батьківщину; бездіяльність уряду для подолання «червоної загрози»; задля збереження країни, президент повинен передати владу саме представникам руху Лапуа, як «істинним патріотам». Саме пасивність дій чинного уряду, який повстанці вважали слабким та на підтримку президента Свінгувуда, який мав значний авторитет в фінському суспільстві та образ завзятого антикомуніста, була зроблена ставка лапуасців.

Проте розрахунок політичних вождів руху Лапуа був помилковим. Парламент рішуче відкинув заяви повсталих, оцінивши повноту загрози надав наказ до мобілізації частин військових формувань та внутрішніх військ поблизу Гельсінкі, проводились підготовка до запровадження надзвичайного стану. Дорога до Мянтсяля була перекрита регулярними частинами фінської армії що готувалися до бою.

Остаточно ілюзії лідерства Лапуаського руху були розбиті радіовиступом президента Пера Свінгувуда 2 березня 1932 р. В якому лідер держави засудив спробу перевороту, призвав повсталих здатися та скласти зброю. Втративши надію на швидких прихід до влади шляхом підтримки авторитетної фігури президента країни, в меншості проти сил регулярної армії та з обмеженою кількістю зброї, повсталі лапуасці поступово почали здаватися в полон. І хоч процес придушення заколоту не пройшов повністю мирно, з невеликими боями останні з прихильників руху Лапуа здалися 6 березня [24].

Заколот у Мянтсяля у лютому-березні 1932 р. став одним з найбільших внутрішніх викликів існуванню Фінляндської республіки. За умови приходу до влади лідерів Лапуаського руху, північну країну очікувало б становлення диктатури на кшталт італійської, з ліквідацією демократичних інституцій. Важливість значення перемоги парламентської системи Фінляндії над повстанням вкрай правих сил, була оцінена навіть закордонною пресою, яка активна слідкувала та описувала події що розгорталися в той час. Успіх в придушенні повстання силами легітимного фінського уряду, пресою,

особливо американською, оцінювалась як одна з небагатьох триумфів демократичної системи у 1930-х роках [44; 64].

Ключовим аспектом розвитку Фінляндської республіки та її ідей на початку 20-30-х рр. залишалась зовнішньополітична ситуація. Формування зовнішніх відносин незалежної Фінляндії розпочалося ще у часи громадянської війни 1918 р. Коли сили легітимного уряду Фінляндії уклали ряд домовленостей про допомогу зі Шведським королівством і пізніше Німецькою імперією. Так само «червоні повстанці» соціалістичної Фінляндії, мали угоди з російськими більшовиками, якими передбачалось надання зброї, а також ряд територіальних домовленостей [72].

У березні 1918 р. відбулися перші бойові зіткнення між військами легітимного уряду Фінляндії та російськими більшовиками, що намагалися прикрити відступ залишків фінських червоногвардійців до території Советської Росії. Більшовицькі загони разом з загонами фінських «червоних» повстанців продовжували рейди поблизу кордону між Фінляндією та Російською советською федеративною соціалістичною республікою. Для протидії тактиці більшовиків генералом Маннергеймом був розроблений план обмеженого наступу, що мав на меті остаточно витіснити сили радикалізованих соціал-демократів, які окопалися поблизу фінського кордону, який був прийнятий 15 березня 1918 р. [83, с. 143]. Так було покладено початок Першій Советсько-фінській війні, що тривала з березня 1918 р. по жовтень 1920 р. [15; 16].

Ця війна стала, в певному сенсі, продовженням подій громадянської війни й остаточно заклала основи советсько-фінських відносин у майбутньому. Російські більшовики продовжуючи надавати захист, використовували радикалізованих фінських соціал-демократів, які остаточно стали маріонетками петроградських покровителів, що становило пряму загрозу існуванню фінської державності [9]. Результатом майже двох років боїв, стало укладення в 14 жовтня 1920 р. Тартуського мирного договору [4].

За результатом угоди, Фінляндії переходили території області Петсамо та ряд островів у Баренцовому морі. Більшовицька Росія повертала собі частину зайнятих фінськими військами територій Східної Карелії. Але найбільш вплив Тартуська угода мала саме на міждержавні відносини, в ході Першої Своєтсько-фінської війни 1918–1920 рр. остаточно було закладено ідеї фінської державності, до яких увійшли ідеї – протистояння більшовицько-комуністичній загрозі як зовні, так і середини, а також принцип готовності до відбиття агресії [66].

Вперше ідея максимального протистояння більшовицьким впливам була випробувана в ході Естонської війни за незалежність що тривала з 28 листопада 1918 р., по 2 лютого 1920 р. У якій Фінляндська держава активно підтримувала зброєю та добровольцями уряд Естонської республіки, що стало важливим фактором в перемозі балтійської держави проти більшовицької агресії.

Тартуська мирна угода 1920 р. стала лише короткочасним перемир'ям в бойових діях між Советською Росією та Фінляндією. В листопаді 1921 р. як реакція на брутальні дії більшовицької влади, що провадила терор та реквізиції власності у ході політики «воєнного комунізму», відбулося Карельське повстання, що тривало до березня 1922 р. [5; 6, 63]. Реалізуючи ідею протистояння більшовицьким впливам, особливо в такому важливому для Фінляндської республіки регіоні як Східна Карелія, на підтримку посталим як добровольці, були направлені підрозділи фінської армії [77, с. 5]. Події Карельського повстання, фактично, стали частиною Другої Советсько-фінської війни. Хоч повсталі карели й зазнали поразки, дії Фінляндії дозволили на певний час відтягнути мілітаризацію прикордонних з більшовицькою Росією територій, що було закріплено в договорі від 21 березня 1922 р. «Про забезпечення заходів забезпечуючих недоторканість кордону» [45; 46].

Утім, зовнішня політика Фінляндської республіки 1920–1930-х рр. не обмежувалась лише протистоянням загрозі советського нападу. Від проголошення незалежності в грудні 1917 р., фінська держава постала перед

ще однією кризою, питанням Аландських островів. Яка була пов'язана з бажанням шведської меншини, що проживала на архіпелазі приєднатися до Шведського королівства [62, с. 114].

На початку громадянської війни 1918 р. в Фінляндії, на Аландські острови були висаджені війська Шведського королівства, які нібито мали миротворчу місію. Шведські війська покинули острови після інтервенції Німецької імперії у події фінської громадянської війни. Події значно загострили відносини між Фінляндською республікою та Шведським королівством, через те, що аландці продовжували активно призивати до інкорпорації архіпелагу Шведською державою. [34, с. 9; 35, с. 55]. Проте, в 1920–1921 рр. криза була вирішена за допомогою посередництва Ліги націй, Аландські острови оголошувалися демілітаризованою територією з широкою національно-культурною автономією у складі Фінляндії [50].

Тож, політико-економічна ситуація в Фінляндії у 1920–1930 рр. мала ключове значення для подальшого розвитку фінської державності. Правда, економічне процвітання Фінляндської республіки було перервано початком економічної кризи 1929–1933 р., яка призвела до нової хвилі загострення внутрішньополітичної ситуації в країні. В зазначений період ключове значення для північної країни мали зовнішньополітичні відносини.

3.2. Фінляндська республіка в період загострення міжнародних відносин 1933–1939 рр. та «Зимова війна»

Початок періоду загострення міжнародних відносин, виявився напрочуд вдалим для Фінляндської республіки. Головним політичним успіхом початку 30-х рр. ХХ ст. як вважали фінські дипломати було укладення Советсько-фінського договору про ненапад 21 січня 1932 р. Яким передбачалося: збереження недоторканості кордонів що були зафіксовані Тартуською угодою 1920 р., збереження країнами нейтралітету у разі нападу на одну з них третьою стороною, вирішення можливих політичних конфліктів виключно

дипломатичними методами [54]. Фінськими політиками договір було сприйнято як ключовий момент, в покращенні советсько-фінських відносин, що знаходились на доволі низькому рівні. Хоча, з боку військових, а також немалого відсотка суспільства, були наведені аргументи у тому, що договір советським тоталітарним режимом, який вже колись пробував підкорити Фінляндію, не можна вважати щирим. В Кремлі ж угоду оцінили як спосіб приспати увагу фінського народу. За допомогою маски добросусідських відносин Советський Союз планував посилити дипломатичний тиск, з метою створення маріонеткового уряду, чи повного захоплення Фінляндії у майбутньому, спроби до чого були розпочаті згодом.

З поступовим подоланням міжнародною спільнотою економічної кризи 1929–1933 рр., відновлювалися ключові для Фінляндії зв'язки з її провідними економічними партнерами. А особливого покращення набули відносини зі Сполученими Штатами Америки [22]. Чому сприяла угода «Про дружбу, торгівлю та консульські права» між США та Фінляндською республікою, що була укладена 13 лютого 1934 р. Умови угоди, що складалася з 32 пунктів, значно розширювали права громадян обох держав в їх діяльності у кожній з країн підписантів, регулювалися рівність умови при травмуванні резидентів, розвитку бізнесу, торгівельній діяльності. На міждержавному рівні проголошувалися партнерські стосунки, відмова від війни як способу розв'язання дипломатичних питань між двома державами, обов'язок звернення до міжнародних органів для обговорення конфліктних моментів та інше. Дана угода посприяла поглибленню фіно-американських дружніх відносин, закріплювала статус США як ключового економічного партнера Фінляндської республіки та поглиблювала симпатії американського народу до північної країни [60].

З приходом нацистів до влади в Німеччині у 1933 р., значного погіршення зазнали й без того прохолодні німецько-фінські відносини. Після поразки Німеччини у Першій Світовій війні в листопаді 1918 р. та остаточного закріплення республіканського курсу розвитку Фінляндії у 1919 р., провідні

діячі Фінляндської республіки виступили з критикою німецької інтервенції у ході громадянської війни. Республіканці вважали, що хоч німецька допомога й мала позитивне значення в прискоренні перемоги над фінськими «червоними» та їх більшовицькими покровителями, присутність німецьких військ та спроба встановлення монархії, на чолі з представником німецького роду, була гібридною спробою захоплення Фінляндії [87, с. 59].

За часів Веймарської республіки, стосунки між обома державами хоч і зазнали певного покращення, загалом залишались нейтральними. Тільки з призначенням у 1935 р. фахового дипломата зі стажем, доктора юридичних наук Віперта фон Блюхера послом Німеччини у Фінляндії, відбулося пожвавлення німецько-фінських відносин. Фон Блюхер не був членом чи прихильником націонал-соціалістичної партії Німеччини, тому був доволі позитивно прийнятий фінськими дипломатами. Німецькому послу з часом, вдалося частково перезапустити відносини між двома державами. Хоча повна взаємодія з німецьким посольством у Фінляндії була організована лише у період загострення відносин між Советським Союзом та Фінляндією в 1940 р.

У період певного дипломатичного для Фінляндської республіки затишшя, що тривало з 1935 р. по 1938 р., головні зусилля фінського істеблішменту були покладені на покращення стосунків з провідними партнерами та потенційними союзниками – країнами Північної Європи, Прибалтики, а також з головними гарантами демократичних країн, Великобританією та Францією. Фінляндія засудила агресивні дії Третього Райху – ремілітаризацію Рейнської області у 1936 р., анексію Австрії та поділ Чехословаччини в 1938 р., що призвело до нових ускладнень в німецько-фінських відносинах.

Але вже у 1938 р. фінська держава знову постала перед викликом для власного існування, дипломатичним пресингом Советського Союзу, який шляхом дипломатичних домовленостей бажав захопити Фінляндію ззовні.

Напередодні Другої світової війни, у квітні 1938 р., розпочалися перемовини між ССРСР та Фінляндією, ініційовані советським дипломатом у Гельсінкі Борисом Ярцевим, основним питанням стала советсько-фінська

угода про взаємодопомогу та таємної угоди про допомогу СРСР у разі нападу на Фінляндію німецьких військ, створення укріплень та морських і авіаційних баз на островах Фінської затоки, зокрема на острові Гогланд. В такий спосіб, поки неофіційно, советська дипломатія перевіряла готовність фінського політичного керівництва до підписання військового договору.

Влітку, 23 серпня 1939 р., між Советським Союзом та Німеччиною був підписаний «Пакт Ріббентропа–Молотова» та таємний протокол до нього, за яким сфера впливу СРСР поширювалася на прибалтійські країни в тому числі й на Фінляндію. Після підписання угоди Сталіна–Гітлера, кремлівські дипломати перейшли до агресивнішої тактики ведення перемовин, бажаючи все-таки нав'язати Фінляндській республіці договір про взаємодопомогу.

Головною метою советської дипломатії було прагнення розквартирування в материковій Фінляндії, чи на островах що їй належали в Балтійському морі, червоноармійських підрозділів, які в майбутньому планувалось застосувати як дестабілізаційний чинник [37]. Ця ціль була замаскована за ширмою територіального питання, нібито близькості Ленінграду до кордону з Фінляндією, що ставило місто під «потенційну загрозу» у випадку висадки німецьких військ у північній країні. Советсько-фінські перемовини проходили з жовтня по листопад 1939 р., з перервами для консультації фінської місії з керівництвом країни. Вважаючи будь-які домовленості вкрай ризикованими для самого існування фінської державності, фінське керівництво стійко та методично відкидало кабальні умови советської держави. Натомість намагаючись зберегти хоча б відносно добросусідські відносини, фінською дипломатією були запропоновані компромісні варіанти вирішення питання – обмежений обмін чи покупка Советським Союзом території Фінляндії не більше ніж 20 кілометрів від Ленінграда, Фінляндія наголошувала на своєму бажанні збереження нейтралітету тому різко відкидала розквартирування на своїй території військових формування будь-якої іноземної держави [53]. Однак, Советський Союз ніколи не був зацікавлений в компромісах, тому розпочав перехід до нової тактики.

На останньому раунді советсько-фінських перемовин, що розпочалися 3 листопада В. Молотов як представник советської сторони заявив – «Ми, цивільні люди, не досягли ніякого прогресу. Тепер слово буде надано солдатам», – що фактично стало погрозою у бік фінської сторони та початком антифінської пропаганди. І вже 3 листопада газета «Правда» випустила статтю, в якій призивалось припинити даремні перемовини та почати силою забезпечувати безпеку радянських кордонів [48]. З дипломатичної точки зору це був прямий натиск на фінських дипломатів, які під загрозою війни повинні були погодитися на радянські умови. Але цього не сталося, 13 листопада фінська делегація відбула до Гельсінкі.

Вже 26 листопада газета «Правда» починає посилювати антифінську пропаганду статтею: «Блазень гороховий на посаді прем'єра», де прем'єра Фінляндії А. Каяндера звинувачували в антирадянській політиці, некомпетентності в дипломатичному плані та потаканні забаганкам Великобританії та Франції [7, 49]. У той же день, Советським Союзом було сфабриковано так званий «Майнільський інцидент», нібито обстріл прикордонної застави поблизу советсько-фінського кордону фінськими військами. Кремлівська влада, скориставшись фіктивним «інцидентом» надіслала владі Фінляндії ультиматум з вимогою негайного відводу фінських військ, а також розриву договору про ненапад 1932 р.

Через декілька днів, 30 листопада 1939 р. заздалегідь підготовлені війська советів перейшли кордон, розпочавши без попередження війну проти Фінляндської республіки, за якою в історіографії закріпиться назва «Зимової» [23].

Для «легітимізації» війни, советською владою 1 грудня 1939 р. в прикордонному селищі Терійокі, було сформовано маріонетковий уряд Фінляндської Демократичної Республіки, яку очолив колишній представник радикального крила соціал-демократичної партії Фінляндії, оди з лідерів повсталих «червоних» у ході громадянської війни 1918 р., діяч Комінтерну Отто Куусінен. Маріонеткове псевдоутворення 2 грудня уклав договір про

дружбу і взаємодопомогу з ССРСР та пішло на всі територіальні вимоги радянського уряду щодо перенесення кордону від Ленінграда.

Проте, головною метою советського тоталітарного режиму було не захоплення якоїсь частини території Фінляндії, для нібито безпеки Ленінграду, а повне підкорення північної країни. Фінляндська республіка постала перед найбільшою загрозою існування взагалі, та знищенню своїх парламентсько-демократичних принципів зокрема.

Від початку бойових дій, політичним і військовим керівництвом Фінляндії було прийнято ряд мір задля захисту країни. Парламент Фінської республіки з перших днів прийняв ряд екстрених мір – в першу чергу було сформовано уряд національної єдності, до якого увійшли представники всіх партій. Новий уряд мав перед собою два головних завдання: забезпечення міжнародної підтримки у війні проти советської агресії та якомога скоріше відновлення советсько-фінських перемовин, яке було довірено міністру закордонних справ Вяйно Таннеру [91, с. 254]. Військове командування невідкладно видало наказ про мобілізацію резервістів та перехід армії до плану оборони країни – затримки передових частин советської армії поблизу кордону за допомогою партизанської тактики бойових дій, перекриттю та знищенню логістичних шляхів, після чого відступити на заздалегідь підготовлену лінію оборони на Карельському перешийку.

Перші спроби відновити перемовини з советським агресором були зроблені вже 4 грудня 1939 р. через посередництво посла Швеції у ССРСР. Однак, кремлівська верхівка, що вірила в швидке падіння Фінляндської республіки, відкинула варіант мирних перемовин, посилаючись на те, що вони й так вирішили усі питання з «урядом» Куусінена. Політичне керівництво Фінляндії робило усе можливе, щоб привернути увагу усього світу до захисту Фінляндії від агресії з боку ССРСР. Світова преса активно висвітлювала боротьбу фінського народу за захист своєї державності [55]. Важливо тоді було й те, що на фронтах Другої Світової війни панувало затишшя; погляди всього світу були прикуті до битви Фінляндії з країною, яка в п'ятдесят разів

перевершує її площу. Фінське керівництво 10 грудня надіслало звернення урядам іноземних держав, у якому йшлося про напад СРСР на Фінляндію без приводу до війни. Це звернення було направлено на пошук допомоги у вигляді іноземних держав у боротьбі з агресією. Міжнародне товариство, хоч і обмежено, але дослухалось до заклику допомоги фінському народу. До країни почали прибувати добровольці та зброя, що постачалися зі Швеції, Норвегії, Данії, Бельгії, Сполучених Штатів Америки та навіть Італії.

Однак, головним фактором який дозволив вже в січні 1940 р. зупинити наступ Советського Союзу та розпочати власний, обмежений контрнаступ, було єднання фінського суспільства. Національне піднесення, яке було викликано бажанням захистити країну від нападу советського тоталітарного режиму, відчувалося як в тилу, так і на фронті [56]. Фінське цивільне населення, під регулярним бомбардуванням советської авіації робило все можливе для допомоги військовим. На військові рейки були поставлені більшість підприємств промисловості. Навіть алкогольна промисловість була мобілізована для виробництва протитанкових гранат з запальною сумішшю – що отримає від фінського народу назву «коктейлю для Молотова», як насмішка над заявами останнього про те, що Советський Союз не веде бомбардування міст Фінляндії, а лише надсилає «кошики з хлібом».

На початку січня фінським військам вдалось домогтися й розвинути успіхи на фронті, завдяки іноземній допомозі фінські війська були поповнені новими видами техніки та краще укомплектовані до війни. Успіхи армії Фінляндії давали надії на те, що советське керівництво, розуміючи рівень втрати своїх військ та неможливість захоплення Фінляндії, що чинила завзятий супротив, перейде до перемовин. У цей час мало фінське міністерство закордонних справ, спробувала через посла німецького посла Віперта фон Блюхера, розпочати переговори з владою советів. Фон Блюхер, який в своїх комюніке закликав Німеччину допомогти Фінляндії, як стратегічно важливій для німецьких інтересів країні. Проте його спроби вмовити Міністерство

закордонних справ Райху допомогти Фінляндській республіці, як і спроби відновити советсько-фінські перемовини виявилися невдалими [28].

Тільки у лютому – березні 1940 р. зібравши панівну кількість військ був здійснений прорив лінії фінської оборони, почався відступ фінських військ, які не могли зупинити наступ советської армії «в чистому полі». Фінський уряд був змушений запросити миру. Кремлівське керівництво, зрозумівши провальність війни, великий рівень втрат, а головне – повне падіння авторитету своєї армії, особливо в очах Німеччини, погодилось на мирні перемовини. За результатом мирної угоди, підписаної 12 березня 1940 р. у Москві під контроль СРСР переходив Карельський перешийок та ряд островів у Фінській затоці, Фінляндія втрачала друге після Гельсінкі місто – Віппури, майже 10% своєї території, була зобов'язана виплатити репарації [93, с. 223]. Попри це, фінське суспільство, пройшовши через найбільший виклик в історії існування своєї державності, хоч і з величезними втратами, зміг зберегти власну незалежність.

Отже, зовнішньополітичні відносини періоду загострення міжнародних відносин у 1933–1939 рр. значно вплинули на подальший розвиток ідей фінської державності.

Висновки до розділу 3

Політико-економічна ситуація в Фінляндії в 1920–1930 рр. багато в чому визначалась конституційними реформами 1919–1928 рр. Саме ними було закладено міцну основу політичного життя країни, пріоритетом у чому стала відповідальність державних діячів перед Парламентом, тобто репрезентантом фінського народу, задля чого були розроблені механізми парламентського розслідування та процедури імпичменту у боротьбі з будь-яким зловживанням влади. Додатково, конституційні закони прийняті у 1919–1928 рр. стали додатковою лінією захисту від спроб комуністичного впливу. На основі демократизації політичної системи, було проведено ряд економічних реформ, що сприяли стрімкому нарощенню економічного потенціалу Фінляндії.

Головне місце в економічному курсі країна зайняла лібералізація та розширення торгівельних відносин з ключовими партнерами, якими стали Великобританія, Франція, Сполучені Штати Америки та Шведське королівство.

Наслідки всесвітньої економічної кризи вплинули на народне господарство і на політику Фінляндії. Поляризація вкрай правих та вкрай лівих сил в політичному спектрі фінляндського парламентаризму призвела до утворення в 1929 р. Лапуаського руху, піком діяльності якого стало повстання у Мянтсяля у 1932 р., яке стало ключовим внутрішнім випробуванням для парламентсько-демократичної системи Фінляндії.

У межах 1920–1930 рр. вирішальну значущість для Фінляндії мав зовнішньополітичний чинник. Зокрема, у ході продовження зіткнень з залишками фінських «червоних» та їх покровителів у Советській Росії у 1918–1922 рр. були сформовані дві ключові ідеї фінської державності – ідея протистояння більшовицькому впливу та ідея готовності до відбиття агресії. Однак, міждержавні відносини того часу для Фінляндії характеризувалися не тільки боротьбою з більшовиками. В 1921 р. була остаточно вирішена Аландська криза, що посприяло становленню добросусідських відносин між Фінляндською республікою та Шведським королівством. А демократизація та реформи прийняті на початку 1920-х рр. стали основою товариських відносин з ключовими економічними партнерами Фінляндії.

Зовнішньополітичний чинник розвитку Фінляндії модифікувався протягом 1930-х років. Оманливе потепління в советсько-фінських відносинах у 1932 р., як виявиться у майбутньому, стане лише ширмою для кремлівського дипломатичного, а потім і військового наступу. Часткове подолання економічної кризи 1929–1933 рр. посприяє відновленню плідного співробітництва між Фінляндською республікою та Сполученими Штатами Америки, що у ході «Зимової війни» позитивно вплине на рішення американського народу та уряду у допомозі північній країні. Свою роль відіграє і німецько-фінське дипломатичне пожвавлення, яке розпочалося з

призначенням у 1935 р. фахового дипломата Віперта Фон Блюхера послом в Фінляндії, лобіювання якого у ході війни 1939–1940 рр. змусило німецьку дипломатію надалі переглянути своє ставлення до Фінляндської республіки та Советського Союзу.

Ключовою подією періоду, яка стала найбільшим викликом існуванню фінської державності стала «Зимова війна» 1939–1940 рр. Поставши перед загрозою окупації Советським Союзом, що розпочав агресивну війну, після років спроб дипломатичного підкорення Фінляндії, фінська влада, суспільство та військові об'єдналися в єдиній меті – протистоянню агресору. І хоч, через несприятливі зовнішньополітичні умови Другої Світової війни, обмежену допомогу міжнародного товариства, Фінляндській республіці довелося піти на важкий мир, сама ідея фінського державотворення була захищена.

ВИСНОВКИ

Становлення Фінляндської республіки у 1917–1940 рр., було тривалим та багатогранним процесом, на хід якого мав вплив ряд внутрішніх та зовнішньополітичних чинників. Їх поєднання мало ключовий вплив на розвиток ідей фінського державотворення.

У ході розв'язання наукових завдань, зумовлених метою дослідження, було отримано результати, що зводяться до наступних підсумкових положень. Тематика розвитку фінської державності від проголошення незалежності в грудні 1917 р. і до події советсько-фінської війни 1939–1940 рр., має широку історіографічну та джерельну базу. Інтерес до фінської державності в наукових працях почав реалізовуватися після завершення громадянської війни 1918 р., коли очевидцями подій, були зроблені перші спроби аналізу виникнення і перспектив розвитку фінляндської державності.

Фінські історики розробили ряд проблем, що у своїй основі торкалися питання фінського державотворення. Головні з них дві – громадянська війна 1918 р. та «Зимова війна». За висновками фінських науковців, ідеї фінської державності виникли у ході війни 1918 р., а спротив советській агресії у 1939–1940 рр. був найбільшим викликом їх існуванню. До опанування теми підключились на сучасному етапі й українські дослідники.

Джерельна база дослідження представлена широким спектром матеріалів. Основним з яких є актові джерела, що дозволяють дослідити процес становлення Фінляндії як держави. Аналіз державних документів від «Декларації незалежності» 6 грудня 1917 р. і до конституційних актів 1919–1928 рр., надає змогу досягнути еволюцію фінського державотворення.

Матеріали преси Сполучених Штатів Америки та Фінляндії дозволяють дослідити не тільки хронологію подій, але надають можливість досягнути реакцію фінського та американського суспільств на ряд ключових для дослідження теми подій. Всі виявлені пресові джерела відзначаються значним вмістом достовірних відомостей.

Ключовим чинником розвитку Фінської держави стали події громадянської війни 1918 р. Сама війна виникла на тлі глибокого розколу між двома провідними політичними блоками – ліберально-демократичною коаліцією партій та фінськими соціал-демократами, що знаходилися в опозиції до перших. Головна причина внутрішнього розколу поступово трансформувалась від питання розширення автономії за часів Тимчасового уряду Російської республіки, до питання обрання форми державного правління після проголошення незалежності Фінляндії в грудні 1917 р. Внутрішнє роздроблення всередині країни двох провідних політичних блоків, відсутність спроб компромісного розв'язання питання державного розвитку та активне втручання російських більшовиків у справи Фінляндії призвели до пікової дестабілізації – громадянській війні 1918 р.

Тільки завдяки перемозі сил легітимного уряду, фінському істеблішменту вдалося повернутися до вирішення найбільш нагального питання – вибору курсу державного розвитку політичним, а не насильницьким шляхом. Утім, невирішеність питання державного розвитку, призвела до нового протистояння тепер вже між монархістами та республіканцями, що тривала протягом 1918–1919 рр.

Початково, через розчарування в середині фінського політичного середовища та суспільства, перевага та ініціатива у розв'язанні зазначеного питання належала монархістському блоку. До нього входили переважно ліберально-консервативні партії – старофінська, младофінська, шведська, – які орієнтувалися на зовнішньополітичний союз з кайзерівською Німеччиною, що потребувало встановлення німецької династії в Фінляндії.

Однак, з поразкою Німецької імперії у Першій Світовій війні, завдяки тиску республіканської опозиції та з назріванням загрози зовнішньополітичної ізоляції з боку країн Антанти, фінські парламентарі в екстреному варіанті погодили республіканський курс державного розвитку.

Центральною подією для розвитку Фінляндської республіки у 20–30-х рр. було реформування у 1919–1928 рр. конституційного законодавства країни,

що заклало міцну основу політичного життя країни, пріоритетом у чому стала відповідальність державних діячів перед парламентом. На основі демократизації політичної системи, було проведено ряд економічних реформ, що сприяли стрімкому нарощенню економічного потенціалу Фінляндії. Головне місце в економічному курсі країни зайняла лібералізація та розширення торговельних відносин з ключовими партнерами – Великобританією, Францією, Сполученими Штатами Америки та Швецією.

Економічна криза 1929–1933 р. призвела до нової хвилі загострення внутрішньополітичної ситуації в країні, поляризації вкрай правих та вкрай лівих сил. Створення в 1929 р. Лапуаського руху стало найбільшим внутрішнім викликом існуванню фінської парламентсько-демократичної системи.

Ключове значення для Фінляндської республіки у 1920–1930-х рр. мали зовнішньополітичні відносини. На основі зіткнень з залишками фінських «червоних» та російськими більшовиками у 1918–1922 рр. були сформовані дві ключові ідеї фінської державності – ідея протистояння більшовизму та ідея готовності до відбиття агресії. Боротьба з більшовиками була не єдиним зовнішньополітичним чинником розвитку Фінляндії в зазначений період. В 1921 р. була остаточно вирішена Аландська криза. Поєднання цих успіхів з демократизацією та реформами початку 1920-х рр. стали основою товариських відносин з ключовими економічними партнерами Фінляндії.

У 1933–1939 рр. відбулися значні зміни у зовнішній політиці Фінляндської республіки. Оманливе потепління в совєтсько-фінських відносинах у 1932 р., виявилось лише ширмою для подальшого кремлівського дипломатичного, а потім і військового наступу. Подолання економічної кризи 1929–1933 рр. стало ключовим аспектом у плідній співпраці між Фінляндською республікою та Сполученими Штатами Америки. Нове значення після часткового поживавлення у 1935 р. зазнають німецько-фінські відносини.

Ключовою подією періоду, яка стала найбільшим викликом існуванню фінської державності була «Зимова війна» 1939–1940 рр. Поставши перед загрозою окупації Советським Союзом, фінський народ, політичне та військове керівництво поєдналися в меті захисту фінської державності, що стало ключовим чинником її збереження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Act of 1922 on the High Court of Impeachment. Publication of the Ministry of Justice of Finland. 25 November 1922. URL: refworld.org/docid/3ae6b52524.html (дата звернення: 23.07.2023).
2. Alapuro R. State and Revolution in Finland. Berkeley : University of California Press, 1988. 320 p. URL: <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/03951cf8-0d0b-4645-861f-7b475bbe0021/content> (дата звернення: 23.09.2023).
3. Balkelis T. War, Revolution and Terror in the Baltic States and Finland after the Great War // Journal of Baltic studies. Oxfordshire : Routledge, №1. 2015. P.1-9. URL: tandfonline.com/doi/full/10.1080/01629778.2015.1009685 (дата звернення: 10.06.2023).
4. Bolshevik-finn situation acute // Pueblo chieftain (Pueblo, Colo.) 1921. P. 1. URL: loc.gov/resource/sn90051672/1921-04-09/ed-1/?sp=1&q=Finland&r=0.042,0.371,0.783,0.385,0 (дата звернення: 11.06.2023).
5. Bolshiviki warns finish government // Carson City daily appeal (Carson City, Nev.). №58. 1921. March 14. URL: loc.gov/resource/sn86076241/1921-03-14/ed-1/?sp=1&r=0.352,0.109,1.206,0.594,0(дата звернення: 01.03.2023)
6. Breaks with Finland // The Manitowoc pilot (Manitowoc, Wis.). №63. 1922. P 3. January 12. URL: loc.gov/resource/sn85033139/1922-01-12/ed-1/?sp=3&q=Finland&r=0.305,0.309,0.456,0.224,0 (дата звернення: 07.04.2023).
7. Buffoon Holding the Post of Prime Minister // Pravda.1939. November 26. URL: histdoc.net/pdf/pravda_1939-11-26.pdf (дата звернення: 12.07.2023)
8. Constitutional Act of Finland // Publication of the Ministry of Justice of Finland. 17 July 1919. URL: refworld.org/docid/3ae6b53418.html (дата звернення: 12. 07. 2023).
9. Declaration of principles of the Finnish Communist Party // What the Finnish Communist Party wants. Reports of meetings in Moscow. 1918. August. 25 –

September. 5. URL: histdoc.net/history/moscow1918.html

(дата звернення: 14.02.2023).

10. Don't want hun troops // The daily banner (Cambridge, Md.). № 22. 1918. October 14. P. 1 URL: loc.gov/resource/sn88065731/1918-10-14/ed-1/?sp=1&r=0.4,1.065,0.353,0.174,0 (дата звернення: 24.06.2023).
11. E. Solsten, S. Meditz. Finland: A country study. Washington DC : USA army department, 1990. 446p. URL: loc.gov/resource/frdcstdy.finlandcountryst00sols/?sp=6&st=image&r=-0.688,0.018,2.377,1.17,0 (дата звернення: 17.08.2023).
12. Everybody works in state of Finland // Tonopah daily bonanza (Tonopah, Nev.). № 20. 1921. February 26. P. 2 URL: loc.gov/resource/sn86076142/1921-02-26/ed-1/?sp=2&r=0.089,0.296,1.102,0.542,0 (дата звернення: 22.07.2023).
13. Finland Aristocracy. Licking Valley courier (West Liberty, Ky.). № 9. 1918. August 15. P. 2. URL: loc.gov/resource/sn86069643/1918-08-15/ed-1/?sp=2&r=0.44,0.955,0.548,0.27,0 (дата звернення: 29.05.2023).
14. Finland in the throes of very bad revolution // The Waterbury Democrat (Waterbury, Conn). № 50. 1932. February 29. P. 5. URL: loc.gov/resource/sn82014085/1932-02-29/ed-1/?sp=5&q=Finland&r=0.057,0.265,0.643,0.316,0 (дата звернення: 17.04.2023).
15. Finland is content to Hold borders // The Barre daily times (Barre, Vt.). № 23. 1919. December 19. P. 3. URL: loc.gov/resource/sn91066782/1919-12-19/ed-1/?sp=3&r=-0.03,0.278,0.356,0.175,0 (дата звернення: 14.02.2023).
16. Finland not to actively fight the bolshevists (by Morning journal special leased wire) // Albuquerque morning journal (Albuquerque, N.M.). № 163. 1919. December 19. P. 1. URL: loc.gov/resource/sn84031081/1919-12-19/ed-1/?sp=1&r=0.276,0.625,0.445,0.219,0 (дата звернення: 22.05.2023).
17. Finland takes strong action to halt revolt // The Waterbury Democrat (Waterbury, Conn.). № 51. 1932. March 1. P. 9 URL:

- loc.gov/resource/sn82014085/1932-03-01/ed-1/?sp=9&q=Finland&r=-0.184,0.633,0.864,0.425,0 (дата звернення: 16.03.2023).
18. Finland the hermit nation of Europe // The Patriot (Glenora, La). № 42. 1918. December 27. P. 3. URL: loc.gov/resource/sn88064299/1918-12-27/ed-1/?sp=3&r=-0.815,-0.484,2.63,1.294,0 (дата звернення: 19.05.2023).
19. Finland to start war on Allies // The evening herald (Klamath Falls, Or.). № 8,864. 1918. July 17. P. 1 URL: loc.gov/resource/sn99063812/1918-07-17/ed-1/?sp=1&r=-0.131,0.025,1.264,0.622,0 (дата звернення: 27.08.2023).
20. Finland, a vassal hohenzollern state (by United Press) //The commonwealth (Scotland Neck, N.C.). № 98. 1918. March 12. P. 1 URL: loc.gov/resource/sn92073908/1918-03-12/ed-1/?sp=1&r=0.143,0.646,0.998,0.491,0 (дата звернення: 12.04.2023).
21. Finland. Handbooks prepared under the direction of historical section of the foreign office. №47. London : H. M. Stationery office, 1920. 130 p. URL: loc.gov/resource/gdclccn.a22000906/?sp=1&st=image&r=-0.86,0.084,2.72,1.339,0 (дата звернення: 21.05.2023).
22. Finland's birthday // The Key West citizen (Key West, Fla.). № 58. 1937. December 17. P. 1. URL: loc.gov/resource/sn83016244/1937-12-17/ed-1/?sp=2&q=Finland&r=0.131,0.53,0.475,0.234,0 (дата звернення: 22.05.2023)
23. Finland's resistance to Soviet raise belief nation may have secret guarantees of aid // Evening star (Washington, D.C.). № 34, 910. 1939. November 29. P. 4. URL: loc.gov/resource/sn83045462/1939-11-29/ed-1/?sp=4&q=Finland&r=0.214,-0.013,0.685,0.337,0 (дата звернення: 16.06.2023).
24. Finnish army blocks march of fascisti // Brownsville herald (Brownsville, Tex.). № 205. 1932. February 29. P. 8. URL: loc.gov/resource/sn86063730/1932-02-29/ed-1/?sp=8&q=Finland&r=-0.009,0.296,0.639,0.314,0 (дата звернення: 25.08.2023).

25. Finnish social democrats-Lenin-Stalin. December 9, 1917 // The Archives of Labour Movement, K. H. Wiik's papers. URL: histdoc.net/pdf/Finnish_Social_Democrats-Lenin-Stalin,Dec.9,1917.pdf (дата звернення: 23.03.2023).
26. Finns desire American help // The commonwealth (Scotland Neck, N.C.). № 62. 1918. October 4. P. 1. URL: loc.gov/resource/sn92073908/1918-10-04/ed-1/?sp=1&r=-0.155,0.9,0.73,0.359,0 (дата звернення: 14.02.2023).
27. Finns ready to join hands with Germany // The Bennington evening banner (Bennington, Vt.). № 4440. 1918. July 6. P. 1. URL: loc.gov/resource/sn95066012/1918-07-06/ed-1/?sp=1&r=0.016,0.112,0.776,0.382,0 (дата звернення: 22.05.2023).
28. German Minister Blücher (Helsinki) to State Secretary Weizsäcker in German Foreign Office // Documents on German foreign policy 1918-1945. Series D. №426. URL: histdoc.net/pdf/Bluecher_7Dez1939.pdf (дата звернення: 17.03.2023).
29. I. Levine. The resurrected nations. New York : Frederick A. Stokes company, 1919, 309 p. URL: loc.gov/resource/gdcmassbookdig.resurrectednatio01levi/?sp=2&st=image&r=-1.348,-0.057,3.695,1.819,0 (дата звернення: 19.08.2023).
30. Ihalainen P. The fragility of Finnish parliamentary democracy at the moment when Prussianism fell // Journal of Modern European History. Munich : C.H. Beck publishing house, 2019. №17. P. 448–468. URL: journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/1611894419880458 (дата звернення: 30.07.2023).
31. Jensen-Eriksen N. Business, Economic Nationalism and Finnish Foreign Trade during the 19th and 20th centuries // Revue française d'histoire économique. Paris : L'Harmattan, №3. P.40 – 57. (дата звернення: 22.05.2023). URL: <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/8cbad218-1d21-4a71-9624-2d1a9a898dd0/content> (дата звернення: 17.10.23)

32. Kirby D. A concise history of Finland. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 343p. URL: archive.org/details/concisehistoryof00davi_0 (дата звернення: 14.02.2023).
33. Kurunmäki J. Democracy both young and old: Finland, Sweden and the interwar crisis of democracy // Journal of Modern European History. Munich: C.H. Beck publishing house, 2019. №17. P.486–499. URL: journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/1611894419880461 (дата звернення: 15.06.2023).
34. L. Larson. Territorial Problems of the Baltic Basin. Illinois : University of Illinois bulletin, 1918. 16 p. URL: loc.gov/resource/gdcmassbookdig.territorialprobl00lars/?sp=1&st=image (дата звернення: 26.03.2023).
35. L. Stoddard, G. Frank. Stakes of the war; summary of the various problems, claims, and interests of the nations at the peace table. New York : The Century co., 1918. 377 p. URL: loc.gov/resource/gdcmassbookdig.stakesofwarsumma01stod/?sp=25&r=-0.667,0.22,2.335,1.149,0 (дата звернення: 11.08.2023).
36. Lack of snow cuts Finland's resources // Brownsville herald (Brownsville, Tex.). № 270. 1925. March 24. P. 6. URL: loc.gov/resource/sn86063730/1925-03-24/ed-1/?sp=6&q=Finland&r=0.121,0.421,0.608,0.299,0 (дата звернення: 25.05.2023).
37. Memorandum of the government of the USSR // Publication of the Ministry for Foreign affairs of Finland. №13. 1939. October 14. URL: histdoc.net/pdf/NKID1939-10-14.pdf (дата звернення: 26.08.2023).
38. Micheisen K-E, Kuisma M. Nationalism and Industrial Development in Finland // Business and Economic History. Cambridge : Cambridge University Press, 1992. №21. P.343 –353. URL: <https://www.jstor.org/stable/23703237> (дата звернення: 19.09.23)
39. Ministerial Responsibility Act of 1922. Publication of the Ministry of Justice of Finland 25 November 1922. URL: refworld.org/docid/3ae6b52b10.html (дата звернення: 12.04.2023).

40. Myllyntaus T. Standard of Living in Estonia and Finland in the 1930s // Proceedings of The Estonian Academy of sciences. Humanities and social sciences. Tallinn : Estonian Academy of science, 1992. p.184–191. URL: https://www.academia.edu/1197692/Standard_of_Living_in_Estonia_and_Finland_in_the_1930s_ (дата звернення: 13.05.2023).
41. Parliament Act of 1928. 13 January 1928. Publication of the Ministry of Justice of Finland. URL: refworld.org/docid/3ae6b5378.html (дата звернення: 17.06.2023).
42. Pesonen. P, Riihinen O. Dynamic Finland : the political system and the welfare state. Helsinki : Finnish Literature Society, 2002. p.323. URL: loc.gov/item/2021758613/ (дата звернення: 27.06.2023).
43. Rainio-Niemi J. Managing fragile democracy: Constitutionalist ethos and constrained democracy in Finland // Journal of Modern European History. C.H. Beck publishing house, 2019. №17. P.519–538. URL: journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/1611894419880658 (дата звернення: 22.05.2023).
44. Rebellion in Finland said now broken // Brownsville herald (Brownsville, Tex.). № 206. 1932. March 1. P. 6. URL loc.gov/resource/sn86063730/1932-03-01/ed-1/?sp=8&q=Finland&r=0.13,0.006,0.53,0.261,0 (дата звернення: 14.08.2023).
45. Russia and fins prepare to fight // The Southern herald (Liberty, Miss.). № 42. 1922. January 13. P. 1. URL: loc.gov/resource/sn87007277/1922-01-13/ed-1/?sp=1&r=0.45,0.197,0.638,0.314,0 (дата звернення: 17.06.2023).
46. Russia and Finland sign peace // The Colorado statesman (Denver, Colo.). № 28. 1922. June 17. P. 6. URL: loc.gov/resource/sn83025514/1922-06-17/ed-1/?sp=6&q=Finland&r=0.344,0.752,0.549,0.27,0 (дата звернення: 13.04.2023).
47. Siaroff A. Democratic Breakdown and Democratic Stability: A Comparison of Interwar Estonia and Finland // Canadian Journal of Political Science. Ottawa : Canadian Political Science Association, № 32. 1999. P103–124. URL:

[jstor.org/stable/3232774?read-now=1#page_scan_tab_contents](https://www.jstor.org/stable/3232774?read-now=1#page_scan_tab_contents)

(дата звернення: 21. 08. 2023).

48. Soviet Newspaper's attack upon finish may disrupt parley // Henderson daily dispatch (Henderson, N.C.). № 1. 1939. November 3. URL: [loc.gov/resource/sn91068401/1939-11-03/ed-1/?sp=1&q=Finland&r=0.581,0.106,0.755,0.372,0](https://www.loc.gov/resource/sn91068401/1939-11-03/ed-1/?sp=1&q=Finland&r=0.581,0.106,0.755,0.372,0)
(дата звернення: 11. 06. 2023).
49. The address by Prime Minister A. K. Cajander // Road to the Winter war by Laurila B. 1939. November 23. URL: histdoc.net/pdf/Cajander_23.11.1939.pdf
50. The Aland Judgement // The Birmingham age-herald (Birmingham, Ala.). № 51. 1921. May 23. P. 6. URL: [loc.gov/resource/sn85038485/1921-05-23/ed-1/?sp=6&r=0.621,0.718,0.561,0.276,0](https://www.loc.gov/resource/sn85038485/1921-05-23/ed-1/?sp=6&r=0.621,0.718,0.561,0.276,0) (дата звернення: 16. 07. 2023).
51. The Law of the Sejm on the Supreme Power in Finland // Rech'. №164. July 15. URL: histdoc.net/history/valtalaki1917.html
(дата звернення: 08. 03. 2023).
52. The Senate of Finland has upon the motion of Department of Internal Affairs, delivered the following Declaration. The Finnish Collection of Decrees. 1918. №65. pp. 44–46. URL: histdoc.net/history/65_44.html (дата звернення: 15.06.2023).
53. The statement by the foreign ministry of Finland // The blue-white book of Finland. №17. 1939. November 1. URL: histdoc.net/pdf/SIN1939-11-01.pdf
(дата звернення: 31.07.2023).
54. The treaty of non-aggression and pacific settlement of disputes between Finland and the USSR. 1932. January 21. // The Major International Treaties 1914-1973 translation by J.A.S. Grenville, London : New Fatter Lane, 1974. P. 129 URL: histdoc.net/pdf/nonaggr.pdf (дата звернення: 17.06.2023).
55. The world keeps getting messier //The Tacoma times (Tacoma, Wash.) 1939. December 27. P. 4. URL: [loc.gov/resource/sn88085187/1939-12-27/ed-1/?sp=4&q=Finland&r=-0.093,0.231,0.641,0.316,0](https://www.loc.gov/resource/sn88085187/1939-12-27/ed-1/?sp=4&q=Finland&r=-0.093,0.231,0.641,0.316,0) (дата звернення: 22. 05.2023).

56. Thousands of soviets die in the cold // Henderson daily dispatch (Henderson, N.C.). 1939. December 22. P. 1. URL: loc.gov/resource/sn91068401/1939-12-22/ed-1/?sp=1&q=Finland&r=0.255,0.171,0.927,0.456,0 (дата звернення: 14.05.2023).
57. To the citizens of Finland // The newspaper Helsingin Sanomat, May 14, 1918. URL: histdoc.net/history/hesa_1918-05-14_en.html (дата звернення: 03.05.2023).
58. To the citizens of Finland // The newspaper Helsingin Sanomat, May 27, 1918. URL: histdoc.net/history/hesa_1918-05-27_en.html (дата звернення: 06.05.2023).
59. Treaty of conciliation between the United States of America and Finland // League of Nations treaty series. №16. 1928. June 7. URL: histdoc.net/history/usa1928.html (дата звернення: 27.05.2023).
60. Treaty of Friendship, commerce and consular rights between the United states of America and Finland // League of Nations treaty series. №46. 1934. February 13. URL: histdoc.net/history/usa1934_en.html (дата звернення: 11.06. 2023).
61. Treaty of Peace between Finland and Germany // The Finnish Collection of Decrees. 1918. №153. URL: histdoc.net/history/153_1C.html (дата звернення: 15.08.2023).
62. Tuchenhagen R. Between Russia, Sweden, and Finland: The Åland Question Since 1809 // Studies in European Affairs, Warsaw : University of Warsaw, № 26, 2022. P111–128. URL: <https://journalse.com/between-russia-sweden-and-finland-the-aland-question-since-1809> (дата звернення: 23.04.2023)
63. Ultimatum to Finland sent by red Russia // The Lakeland evening telegram. № 11. 1921. December 24. P. 10. URL: loc.gov/resource/sn95047222/1921-12-24/ed-1/?sp=10&q=Finland&r=0.127,0.027,0.737,0.363,0 (дата звернення: 12.08.2023)
64. Unrest in Finland // Seward daily gateway (Seward, Alaska). № 28. 1932. February 29. P. 3. URL: loc.gov/resource/sn87062169/1932-02-29/ed-

- 1/?sp=3&q=Finland&r=0.433,0.072,0.593,0.292,0 (дата звернення: 25.08.2023)
65. Upton A. The Finnish Revolution 1917-1918. Minneapolis : Minnesota University Press, 1980. 616p. URL: drive.google.com/file/d/1Jq7yRuKNyCjfM1urAv1oRpbRtOoXzDck/view (дата звернення: 09.07.2023).
66. While the powers quarrel // The Columbia evening Missourian (Columbia, Mo.). № 224. 1922. May 18. P. 4. URL: loc.gov/resource/sn89066316/1922-05-18/ed-1/?sp=4&q=Finland&r=-0.097,0.653,0.746,0.367,0 (дата звернення: 22.05.2023)
67. В ответ на обращение финляндского правительства, о признании независимости Финляндской Республики. 18 декабря 1917 года. URL: histdoc.net/history/ru/itsen.html (дата звернення: 20.04.2023).
68. Валь Э. Война Белых и Красных в Финляндии в 1918 году. Таллин : Аврора, 1936. 94с.
69. Выписка из протокола заседания Центрального Исполнительного Комитета от 22 декабря 1917 года. URL: histdoc.net/history/ru/itsen.html (дата звернення: 23.05.2023).
70. Гуммерус Г. Україна в переломні часи. Шість місяців на чолі посольства у Києві / пер. з фін. Й. Ремі, В. Пилипенко. Київ : Видавничо-поліграфічний центр Київський університет, 2004. 188с.
71. Декларация Совета Народных Уполномоченных Финляндии. 29 января 1918 года. URL: historic.ru/books/item/f00/s00/z0000129/st018.shtml (дата звернення: 22.02.2023).
72. Договор между Российской и Финляндской Социалистическими Республиками. Заключенный в городе Петроград, от 1 марта 1918 года. URL: histdoc.net/history/ru/rabo.html (дата звернення: 22.02.2023).
73. К народу Финляндии. 4 декабря 1917 года. URL: histdoc.net/history/ru/itsjul.htm (дата звернення: 05.08.2023).
74. Клинге М. Имперская Финляндия. Санкт-Петербург : Коло, 2005. 616с.

75. Ковальов Д. Лапуаський Рух : злет і падіння фінського націонал-фашизму // Полілог: збірник наукових праць. Одеса : Видавництво Букаєв Є. В., 2017. С.11–20.
76. Ковальов Д. Озерний край у 1918-му : «фінляндський меч» під «німецьким щитом» // Питання німецької історії. Дніпропетровськ : Ліра, 2016. С. 304-319.
77. Ковальов Д. Республіка Кір'ясало – державницький проєкт фінів-інгерманландців. Дніпро : видавництво Національно технічного університету «Дніпровська політехніка», 2019. 11 с.
78. Ковальов Д. Фінляндський рух єгерів : між кайзером та царем // питання німецької історії. Дніпропетровськ : Ліра, 2014. С. 189–204.
79. Кусинен О., Сирола І., Манкер К., Кокко М. Финляндская революция : сборник статей 1920. Москва : Государственное издательство, 1920. 115с.
80. Лиетувис С. С Германией или с Россией? : ближайшие судьбы Польши, Украины, Финляндии, Литвы, Белоруссии, Эстонии, Латвии, Кавказа, Крыма. Москва : Сотрудничество, 1918. 87 с.
81. Манифест о роспуске Сейма и производство новых выборов от 18 июля 1917 года. URL: histdoc.net/pdf/1917-07-31.pdf (дата звернення: 25.08.2023).
82. Манифест об утверждении конституции Великого Княжества Финляндского и о применении её в полном объеме от 20 марта 1917 года // Сборник постановлений Великого Княжества Финляндского № 20. URL: histdoc.net/history/ru/manifest.htm (дата звернення: 26.08.2023).
83. Маннергейм К. Г. Спогади. Том II. Київ : Наш Формат, 2020. 368 с.
84. Мейнандер Г. Історія Фінляндії: Лінії, структури, переломні моменти / Пер. зі швед. Н. Іваничук. Львів : ЛА «Піраміда», 2009. 216 с.
85. Невинна Г. Внутрішньополітичні процеси у Фінляндії у 1930-х рр. Та їх впливна зовнішню політику країни // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація

- молодих науковців. Науки : економіка, політологія, історія. 2010. № 1 (102). С. 145–153.
86. Невинна Г. Вплив внутрішньополітичних процесів на зовнішню політику країни на прикладі Фінляндії в 1930-х рр. // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Рівне: РДГУ, 2015. С.136–138.
87. Невинна Г. Німецько-фінські відносини в 1933-1939 рр. Київ : Кондор, 2019. 160 с.
88. Невинна Г. Партійно-політична ситуація у Фінляндії та її вплив на зовнішню політику держави міжвоєнного періоду // Панорама політологічних студій: науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 4. Рівне : РДГУ, 2010. С. 56–62.
89. Папакін Г. Доля національної еліти України та Фінляндії на зламі епох: Павло Скоропадський і Карл Густав Маннергейм // Етнічна історія народів Європи. Київ : Видавництво Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2000. №5. С. 53–58.
90. Пилипенко В. З історії стосунків між Україною та Фінляндією (Публікація брошури Германа Гуммеруса «Самостійна Фінляндія» у Києві в 1918 році) // Етнічна історія народів Європи. Київ : Видавництво Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2001. №8. С. 92–99.
91. Таннер В. Зимняя война. Дипломатическое противостояние Советского Союза и Финляндии. 1939-1940 / Пер. с англ. В. Кайдалова. Москва : Центрполиграф, 2003. 349 с.
92. Шурхало Д. Скоропадський, Маннергейм, Врангель : кавалеристи-державники. Київ : Залізний тато, 2020. 332 с.
93. Энгл Э., Паананен Л. Советско-финская война. Прорыв линии Маннергейма. 1939-1940 : монография. Москва : Центрполиграф, 2008. 239 с.

94. Юссіла О., Гентіля С., Неваківі Ю. Від Великого Князівства до сучасної держави : Політична історія Фінляндії від 1809 року. Київ : Унісерв, 2002. 407 с.